

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

9465

N. L.

Leopoldo
Fulgencio de la Cruz
D. m. p. p. m. p. m. p.

891 99

2-85

M. L.

1872

98
4

ՀՈՒՍՐՃԱԼԻ

ՄԱՆՐԱՎԵՊՆԵՐ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ

→→→0000←←←

4000

ՀԱՐԱՔԵՑ ԵՐ ՅՕՐԻՆԵՑ

Տ. Լ.

ԻԹԻՒՆ Յ. ՓԱՓԱՋԵԱՆ

ՊՈԼԻՍ ՎԵՋԻՐ-ԽԱՆ

(1872)(

891.99
9-85

8047

891. 99

Գ-85 ԶՈՒԱՐՃԱԼԻ

ՄԱՆՐԱՎԷՊՆԵՐ

ՁՈՂՈՎՐԳԱԿԱՆ

1. — Չափաբերական ուսմանց քաջ հմուտ երկու ճամբորդ երթալիք տեղերնուն հեռաւորութիւնը հարցունելով երբ խմացան որ տասը ժամու ճամբայ է՝ էն խելացին ըսաւ . — Բան մը ըսել չէ, ընկեր, մարդ գլուխ հինդական ժամ կիյնայ քալելու :

2. — Ճամբորդ մը քաղաք կը հասնի և պանդոկ կիջնէ . քիչ մը շաքարի պէտք ունենալով կերթայ նպարավաճառէ մը երկու օխայ ծախու կ'առնէ : Պանդոկ դառնալով առած շաքարը նորէն կը կռէ, և ի՛նչ մեծ կըլլայ դարմանքն երբ կը տեսնէ թէ աչքին առջև կռուած շաքարը մէկ օխայ կելնէ : Եւ կը մտածէ թէ երթալ խանութոյանին հետ

2003

կախ ընել երկայն գործ է . ուստի երկրորդ օրն քաղքին լրագրոյն մէջ հետեւեալ յօդուածըն հրատարակել կուտայ . « Պարոնին մէկը երէկ նպարավառի մէկէն երկու օխայ շաքար առեր է , պանդոկ հասնելով կըներ է և մէկ օխայ պակաս դտեր է , ուստի կը խնդրէ պարոն խանութպանէն որ շուտով լաւ տեսակէն մէկ օխայ շաքար խրկէ այս ինչ թիւ , այս ինչ պանդոկ եթէ չուզեր որ իւր անունը լրագրոյ մէջ հրատարակուի : » Հետեւեալ օրն զանազան խանութներէ տասուերկու կապոց , մէյ մէկ օխայ շաքար կուգայ պանդոկն : Քաղաքի մէջ գտնուած նըպարավաճառներն կարծեր էին , ամեն մէկն թէ իրեն համար է այն ծանուցումն : Աւելորդ է ըսել թէ ճամբորդն ստիպուեցաւ բոլորն ալ պահել յանցաւորի անունն երևան չհանելու համար :

3. — Մոյլ տղայ մը սովորութիւն ըրած էր ամեն առաւօտ անկողնէն ուշ ելնել . Հայրը զինքը խրատելու համար ըսաւ . — Մարդ մը առաւօտուն կանուխ քսակ մը ոսկի դտեր

է ճամբուն վրայ , կը տեսնե՞ս կանուխ ելնելուն օգուտը : Տղան — Ըսել է թէ , ըսաւ , այդ քսակը կորուսանողը աւելի կանուխ ելեր է . ուրեմն տեսէք թէ կանուխ ելնելն ի՞նչ փնասներ ունի :

4. — Օր մը քարոզիչ մը երանութեանց վրայ բարոզ տուաւ , ու այնչափ երկար խօսեցաւ որ դրեթէ ունկնդիրները ճանճրացան ու շատերն ալ թողուցին գացին : Վերջապէս քարոզը լնցաւ , ու երբոր քարոզիչը դեռ աւանդատունն էր՝ իր ունկնդիրներէն մէկը եկաւ իրեն ըսաւ . — Տէր քարոզիչ , հրամանքդ քարոզիդ մէջ մէկ երանութիւնը մոռցար յիշելու : — Ո՞րն է այն հարցուց քարոզիչը : Միւսն ըսաւ . — Այսինքն՝ երանի՛ անոնց՝ որ իմ քարոզիս ներկայ չէին :

5. — Չարագործ՝ գնչու մը ՚ի մահ դատապարտուելէն ետքը կախուելու տեղը կը տարուի վճիռը կատարուելու համար : Երբոր դատիճները դանդաղութեամբ կը պատրաստէին կախաղանը՝ գնչուն անհամբերութեամբ ըսաւ . — Ի՞նչ պիտի ընէք նէ շուտով ըրէ՛ք , շաա

ատեն մի կորուսանէք, ես բանի գործի տէր մարդ եմ, պարսպ տեղ ատեն չեմ կրնար կորուսանել :

6. — Գեղացիին մէկուն ձին իր տիրոջը անանկ սաստիկ կիցք մը զարկաւ որ գետինը բռուեցաւ մնաց: Մարդը քիչ մը ետքը ինքն իրեն գալով ըսաւ . — Աս բանս երբոր է նէ զխուս պիտի դար, ինչու որ այդ անիծած ձին ինձի սաստիկ քէն պահած էր, որովհետեւ մեր տիրոջը խորհուրդ տուած էի թէ զայն ծախէ, քովէն հեռացնէ :

7. — Յաճախորդ մը վաճառականին մէկուն անձերը բաւական սուր չէր գտներ . — Թողութիւն կընես, պարոն, ըսաւ վաճառականը աղաւանման պարզութեամբ, եւ այս անձերը կտրելու համար չեմ շարեր այլ ծախելու :

8. — Յիսուսեան (ճիզվիթ) կրօնաւորները բնաւ հասարակութեան մը մէջ չկրցան համարում ստանալ : Ատոնք Գաղղիայէն դեռ շարժաքսուած իրենցմէ երկուքը հրապարա-

կի մը մէջ կառք մը վարձել ուղեցին . բայց կառավարը չէր ուղեր զանոնք տանել, այսպէս ոչ ուրիշ պատճառաւ՝ բայց միայն ճիզվիթ ըլլալուն համար : Նոյն միջոցին ուրիշ կառավար մը կանչեց զիրենք ըսելով — Հեծէ՛ք, Հայր սուրբներ, ես անոնց պէս չեմ, սատանան անգամ կը տանիմ միայն թէ ստակով ըլլայ :

9. — Օգոստոս կայսեր պալատականները դեռահասակ Յոյն մը ներկայացուցին իրեն որուն դէմքին ամեն մէկ զիծերն զարմանալի նմանութիւն ունէին իրենին հետ : Այսպէս երկար ատեն անոր կերպարանքը նկատելէն յետոյ՝ կատակելով հարցուց թէ արդեօք մայրն երբեմն Հռովմ եկած էր : — Ո՛չ, տէ՛ր արքայ, պատասխանեց դեռահասակ Յոյնը, հայրս միայն եկած է հոն քանի քանի անգամ :

10. — Նաւավար մը նաւ մտնելու վրայ էր Հնդկաստան ճանապարհորդելու համար . քաղաքացի մը որ ինքզինքը անկէ խելացի կը կարծէր հարցուց անոր — Բարեկամս, ո՛ր մե-

բաւ հայրդ : — Նաւաբեկութեան մէջ : —
 Հապա մեծ հա՞յրդ : — ձկնորսութեան գա-
 ցած ատեն այնչափ սաստիկ մրրիկ ելաւ որ
 լաստին հետ ծովուն տակը ճամբորդեց : —
 Հապա պապուդ հա՞յրդ : — Անոր ալ նաւը
 ժայռի մը վրայ խորտակելով ծովասոյզ եղաւ
 աւրիշ մարդոց հետ : — Աւրեմն ի՞նչ յանդըզ-
 նութիւն է այդ ըրածդ որ գրեթէ ամեն նախ-
 նիքդ ծովու վրայ կորսուած ըլլալնին գիտ-
 նալովդ հանդերձ դու ալ նաւու մէջ կը ծա-
 աայես : — Պարոն խելացի, պատասխանեց նա-
 ւազնը , շնորհ ընէիր ըսելու թէ հայրդ ո՞ւր
 մեռաւ : — Ամենայն հանդստութեամբ ան-
 կողնոյն մէջ : — Հապա նախնի՞քդ : — Նը-
 մանապէս : — Անանկ է նէ ի՞նչպէս կը հա-
 մարձակիս գիշերները անկողին պառկիլ քանի
 որ ամեն նախնիքդ հոն մեռեր են :

11. — Գերմանացի թագաւոր մը երազին
 մէջ երեք մուկ տեսաւ . մէկը գեր , միւսը
 վտիտ , երրորդը կոյր : Անուանի երազագէտ
 մը բերել տուաւ , ու այս գարմանալի երա-
 զին բացատրութիւնը խնդրեց : — Պարարտ

մուկը , ըսաւ ասի , քու առաջին պաշտօն-
 եայդ է , վտիտը՝ ժողովուրդը , իսկ կոյր մու-
 կը շու ես , Տէր արքայ :

12. — Ֆոնթընէլ հուշակաւոր ակադեմա-
 կանը արքայ եղբայր մ'ունէր : Յո մը ըն-
 կերութեան մէջ հետեւեալ խօսակցութիւնը
 տեղի ունեցաւ : — Պ. Ֆոնթընէլ, դու եղբայր
 ունի՞ս : — Ա. յո՛ : — Ի՞նչ գործի տէր է : —
 Քահանայ է : — Շահ ունի՞ : — Ոչ : — Հա-
 պա ի՞նչպէս կապրի : — Առաւօտները պա-
 տարագ ըսելով : — Երեկոյնե՞րը : — Երե-
 կոյները ըսածն ինքն ալ չգիտեր :

13. — Առաջին ազգային սահմանադրու-
 թեան գործադրութեան ժամանակ , ըսել
 կուզեմ բարեյիշատակ Սարգիս պատրիարքին
 օրով՝ դաւառական երեսփոխան մը զինքն
 ընտրողներէն պարզ գիւղացւոյ մը հարցոց
 թէ՛ իրեն կողմանէ ի՞նչ կուզէ որ առա-
 ջարկէ ազգային ընդհանուր ժողովոյ : — Քէ՛-
 մեռնիմ , աղայ , պատասխանեց գեղջուկն ,
 ճնճղուկներ , կրեայներ ու խայտերեր վեր-
 ցուին : — Շատ աղէկ , ըսաւ երեսփոխանը ,

բայց այդ երեք բաները իրարու հետ կապ մը չունին : — Որէ՞ չի , աղայ , ճնճղուկներ միէր հատիկ թալլեն , կրեայք խէօտերնիս ջարդ ու բուրդ կանեն : — Հապա Հայր սուրբները ի՞նչ փնաս ունին ձեզի : — Խայ սուրբներ ալ մեր վէօրայներ (օրայներ) կը կրլեն :

14. — Գիւղացոյ մը հայրը մեռնելու մօտ հիւանդ էր , զիչերը գնաց թաղին քահանան կանչել , ու երիցատան առջև երեք ժամ անցուց կամաց կամաց չալելով : — Ինչո՞ւ աւելի ուժով չղարկիր , ըսաւ իրեն քահանան : — Վախցայ որ քեզ կարթնցունեմ : — Ի՞նչ կուզես : — Տունէն ճամբայ ելած ատենս հայրս կը մեռնէր , ըսաւ գիւղացին : — Անանկ է նէ անկէց 'ի վեր մեռած ըլլալու է , ես դամ ի՞նչ ընեմ : — Ա՛հ , չէ , տէր պապա , դրացիս խօսք տուաւ որ չ'թողու մինչև որ դաս :

15. — Փօնթընէլի հարցուցին թէ աղւոր կնոջ մը սահմանն ի՞նչ է : Այս հոչակաւոր գրագէտը պատասխանեց . — Աղւոր կին մը

մարդուս աչքին արքայութիւնն է , հոգւոյն գոթիսքը , և քսակին քաւարանը :

16. — Պէղճեան Յարութիւն Ամիրան վեօտեսուչ մ'ունէր որուն ի՞նչ խարդախ մարդ ըլլալը շատ աղէկ գիտէր : Կազանդի օրերը այս վերատեսուչն ալ միւս սպասաւորներուն պէս կուգար նոր տարի կը շնորհաւորէր իւր տիրոջը : Ամիրան ամենուն ալ նուէր կուտար , բայց երբ կարգը այն անհաւատարիմ ծառային գար՝ կըսէր . — Տարւոյս մէջ տանս ծախքերէն գողցած ստակդ քեզի պարգևեցի : Վերատեսուչն ալ մեծ կակ « թէմէլահ » մը կընէր , ու կերթար :

17. — Պէղճեան Ամիրային առատաձեռնութիւնը աշխարհի ծանօթ է . բայց այն աստիճան վրան կէյնային որ կը ձանձրանար : Այսպէս սիրտը նեղացած մէկ վայրկենին հարստութենէ ինկած Հայագղի մը ներկայացաւ , ու գտնուած ցաւալի կացութիւնը հասկցունելու վրայ էր՝ երբ Ամիրան համբերութիւնը հատած . — Ի՞նչ ընեմ , պէ՛

Մարդ , ըսաւ պօռալով , էչ վարէ՛ , ստակ
վառակէ :

Խեղճ Հայուն սիրտը վիրաւորեցաւ , ու
միտքը դրաւ որ վրէժը հանէ : Օր մը Ամի-
րան նաւակն հեծած զէպ 'ի Պոսփոր ծովի-
ղերեայ բնակարանը կ'ելնէր . յորձանքին
սաստիկ եղած տեղը չուան տունն որ քաշին
նաւակը : Ամիրան այս անգամ չուանը քա-
շողը պիտի ճանչնար . խօսք բանալով ըսաւ . —
Պարոն , ես քեղի պիտի ճանչնամ : — Աս-
տուած կեանք տայ , Ամիրայ , ըսաւ մար-
դըն՝ որ քանի մը օր առաջ ողորմութիւն ու-
զողն էր , ահա ձեր հրամանին համեմատ
էչ կը վարեմ որ ստակ շահիմ :

Ամիրան այս փոխարինութեան վրայ ոչ
միայն չ'զայրացաւ , այլ առջի ըրած խիստ
ընդունելութենէն արդէն խիղճը շարժած ըլ-
լալուն՝ բնակարանը կոչել տուաւ զանի , ու
զրամական նպատակներ ընելով անոր շահա-
ւէտ գործ մ'ալ ցցուց :

18. — Կը յօրանջե՞ս քովս , հա՞ , ըսաւ
նախանձոտ կին մը էրկանը : — Հրեշտակս ,

պատասխանեց մարդը , էրիկ ու կնիկ մէկ
անձ ըսել է , չե՞ս յիշեր , պսակուած ատեն-
նիս ի՞նչ ըսաւ քահանան . « Եղիցին եր-
կոքեան 'ի մարմին մի : » Մրդ՝ երբոր մինակ
ըլլամ կը նեղանամ հարկաւ :

19. — Մեծն Ֆրէտէրիկ Բրուսիոյ Թագա-
ւորը աշխարհակալութեան իրաւամբ կաթո-
լիկ քաղաք մը մտած ատեն՝ հոյակապ եկե-
ղեցոյ մը լուսարարներն իրմէ խնդրեցին որ
պահպանէ արձաններն՝ ըսելով . — Վեհա-
փառ Տէր , շնորհ ըրէք , մեր երկոտասան
առաքեալները ձեր բարձր հովանաւորու-
թեան ներքեւ առէք : — Ձեր առաքեալները
փայտեղէն են , հարցուց Թագաւորը : — Ոչ ,
Տէր արքայ : — Հապա ինչե՞ն են : — Ար-
ծաթէ , Վեհափառ Տէր , և ձուլածոյ ար-
ծաթէ : — Անանկէնէ ոչ միայն պաշտպա-
նութեանս ներքեւ կանոնմ զանոնք , հապա
կ'օգնեմ ալ որ պաշտօննին կատարեն : Տէրն
մեր հրամայեց իրենց որ բոլոր երկիր չըջն-
արդ թող չըջին : Այս ըսելով Նորին Վե-
հափառութիւնը հրամայեց որ երկոտասան

առաքեալները փողերանոց տանին , ստակ ընեն :

20. — Տիկին Ք . . . դիտելով որ որչափ սիրուն այնչափ ալ չար աղախինն իւր ամուսնայն գործերովը շատ « կ'զբաղի » , հաշիւը տեսաւ ու ճամբեց ըսելով . — Երթաս բարով , հոգիս , քու հոս տեսած գործդ ես քենէ աղէկ կրնամ կատարել :

21. — Ձրէտէրիկ Բ . որ մը Քլէվի ընդհանուր հրամանատար Սալմօն զօրապետին նամակ մը գրեց որուն պատճէնը սա է . « Սիրելիդ իմ Սալմօն , եթէ Աւստրիացիք երկրէս անցնին , իմաց տուր իրենց որ սխալ ճամբէ կերթան . եթէ հետզ պատճառաբանելու ելնեն՝ գերի բռնէ զիրենք . բայց եթէ ընդդիմութիւն ընեն՝ սպաննէ : »

22. — Լակոնական ոճի սքանչելի օրինակ մը կրնայ ըլլալ հետեւեալ կտակը որ այս օրերս եկամուտով ապրող ականաւոր անձի մը սնտուկէն ելաւ . « Բնաւ բան մը չունիմ , բայց եթէ պարտք ամենուրեք . մնացածն ալ ազատաց բաժնուի , այս է վերջին կամքս : »

23. — Գաղղիացի եպիսկոպոս մը խստիւ պատուիրած էր իւր թեմի վարդապետնունն որ իրենց տան ծառայութեան մէջ գըտնուած աղախինը յիսուն տարեկանէն վար ըլլայ : Այս պատուէրն հրատարակող կոնգրակը հանելէն քանի մը շաբաթ ետքը Պիզօնի առաջնորդին տունը գնաց , և հոն երեք հատ դեղացի կիներ տեսաւ մէկ մէկէ ալուր՝ և ասոնց էն տարիքոտը հաղիւ տասնևութ տարեկան կար : — Այս Բ՞նչ պիտի ըլլայ , վարդապետ , ես քեզի չպատուիրեցի՞ որ . . . — Այո՛ , Գերապայծառ Տէր , ատոր համար կուզէի յիսուն տարեկան աղախին մը բռնել , բայց ձեր Սրբութիւնն ալ կը խոստովանի որ տարիքով այնչափ յառաջադէմ կին մը մեզի ծառայելու մասին յետադէմ կըլլայ . այսու ամենայնիւ ձեր Սրբութեան կոնգրակին ոգւոյն դէմ չմեղանչեցի , միայն թէ յիսունը երեքի եմ բաժներ :

24. — Գաղղիոյ մէջ պատերազմի պաշտօնեայ մը ըսած էր որ զինուորական մը մինչև որ պատուոյ դաշտին վրայ մէկ թևը կամ

մէկ ոտքը չկորուսանէ՝ չկրնալու է շուտ յառաջանալ : Այս խօսքն ըսած օրը նշանաւոր կատակերգակ դերասան մը Փարիզու իտալական թատրոնին մէջ դեր մը ներկայացուցած ատեն մէկ մասին վրայ յարմար առիթով մը սա խօսքն ալ յաւելցուց . « Ես շատ շուտ մեծնալ , պատուոյ հասնիլ կուզեմ . մէկ թեւ կտրել կուտամ ու պաշտօնակալ կըլլամ , մէկ ոտքս կը զոհեմ դնդապետ կըլլամ , յետոյ զլուխս կտրել կուտամ որ զիս զօրապետ ընեն : »

25. — Վենետիկի մէջ ազնուականի մը կինը իւր միակ որդին մահուան անկողնոյ մէջ տեսնելով աղիողորմ կսկիծներու մէջ ինկեր էր . կրօնաւոր մը զանի մխիթարել կը ջանար ըսելով . — Տիկին , Հայր Աբրահամ միտքըդ բեր , որուն Աստուած հրամայեց որ ինքնիր ձեռքովք իր միակ որդին մորթէ ու իրեն զոհ ընէ , նա ալ անտրտունջ հնազանդեցաւ : — Ա՛հ , Հայր սուրբ , ըսաւ կինըն բուն կիրքով մը , երբէք Աստուած այդպիսի զոհ մայր ըսող կնոջ մը չ'կընար հրամայել :

26. — Մարդ մը հեշտութենէն հիւժած անկողնոյ կը ծառայէր . բարեկամներէն մէկը հիւանդին այցելութեան գալով անոր սենեակը մտած ատեն նշմարեց որ հիւանդին մէկ վաղեմի սիրուհին անկէ դուրս կելնէր : Գնաց հարցուց հիւանդին թէ ի՞նչպէս է , ան ալ ըսաւ . — Գեա նոր տենդը թողուց զիս : — Արդարեւ , պատասխանեց բարեկամը , ես ալ տեսայ զինքը որ տունէդ դուրս կ'ելնէր հիմա :

27. — Հայոց ազգային ընդհանուր ժողովոյ անդամներէն մին իւր մէկ պաշտօնակցին ըսաւ օր մը . — Ժողովոյ մէջ բնաւ բերան բանալդ չտեսայ : — Կը ներեա , Էֆէնտի , պատասխանեց միւսը , քու ատենախօսութիւններդ յաճախ յօրանջել տունին ինձի :

28. — Հիւանդանոցին բժիշկն անցեալ օր հիւանդի մը հարցուց թէ ի՞նչպէս է : — Ա՛հ , Պարոն բժիշկ , ըսաւ նոյն բարի մարդն , այնչափ ծանր հիւանդ եմ որ եթէ այս միջոցիս ինձի դան ըսեն թէ մեռայ՝ բնաւ պիտի չը գարմանամ :

29. — Վանքի մէջ դաստիարակութիւն առած քահանայ մը 'ի դարձին այնչափ դիտուն էր, և այնպիսի աղւոր բառերով կը խօսէր որ ծուխերն ըսած խօսքերը չէին հասկընաք, մանաւանդ խոստովանանքի մէջ այնպիսի արուեստական բառերով կը բարբառէր որ երբեմն խիստ պարզ և խիստ ծիծաղաշարժ պատասխաններ կ'ընդունէր: Օր մը խոստովանանքի մէջ ժողովուրդին կը հարցունէր: — Փառամոլ չե՞ս մի դու: — Ձէ, Տէր պապա, ես այդչափ պատիւ չունիմ: — Վաւաշամոլ չե՞ս մի: — Ոչ, ամենեւին: — Որկորամո՞լ: — Ատոր ի՛նչ ըլլալն անդամ չգիտեմ: — Ուրեմն կնամոլ ես: — Բնաւ երբէք: — Մարդ Աստուծոյ, ըսաւ քահանան սիրտը նեղանալով, ի՛նչ ես դուն հապա: — Հացագործ, պատասխանեց ապաշխարհողը, եթէ չես հատար՝ վրաս գլուխ տե՛ս, բոլոր ալեւր է:

30. — Ճարպիկ գրպանահատ մը գործած շարութեանց վրայ զղջալով դնաց քահանայի մը խոստովանիլ, մեղայ գոչել, և որպէս զի

խոստովանած միջոցին ժամանակը պարապ անցուցած չլլայ՝ հետեւեալ անմեղ խաղը բանեցուց: Ամեն մարդ գիտէ որ Հայոց եկեղեցիներուն մէջ խոստովանանքի յատուկ տեղի չ'կայ. քահանայն և ապաշխարութեան որդին գլուխին դէպ իրարու կը խոնարհեն, անանկ որ հետուէն տեսնող մը զանոնք մէկ զանգուածոյ տարօրինակ կամար մը կը կարծէ: Այս առիթէն օգուտ քաղեց ապաշխարողը, և բարի տէր պապային ոսկի ժամացոյցը կամացուկ մը տեղէն հանեց, և մեղքերուն թուումն մասանցն ընելու միջոցին ըստաւ: — Եւ այս օրերս ալ մէկուն ժամացոյցը գողցայ, մեղայ Աստուծոյ: — Ձէ՛, օրհնած, ըսաւ քահանայն, մինչև որ ետ չի տաս, թողութիւն չ'կայ: — Կուտամ կոր բայց չառներ, ըսաւ գողը: — Անանկ է նէ այդ գողութիւն չէ, կրկնեց քահանայն, Աստուած թողութիւն չնորհեացէ:

Ապաշխարողն արդարացած և սրբացած ելաւ դնաց, և ժամացոյցը հետն առնելու չը մոռցաւ: Տէր հայրը ժամն հասկնալ ուզած տեսն, գլխուն եկածն իմանալով պոռաց: —

վա՛յ անիծից արմատ, գողութիւն ընել թա-
ղութիւն առնել չէի տեսեր :

31. — Երկու կաթոլիկ հայազգիներ վի-
ճարանութեան բռնուեր էին . մէկը կ'ըսէր
թէ հերձուածող Հայերուն քահանայները չո-
րեքշարթի և ուրբաթ օրերը ձէթ ուտելու
ալ հրաման չեն տար . միւսը կը պնդէր թէ՛-
ոչ, անոնք ձուկի անգամ թոյլտուութիւն կը-
նեն . վէճն այն աստիճան տաքցաւ որ դրաւ
դրին : Հերձուածող Հայոց քահանայները պա-
հեցողութեան մասին խիստ աններող կարծողը
հերձուածող ձևանալով խոստովանելու գնաց ,
և «մեղայ ամենասուրբն» ըսելէն յետոյ սապէս
սկսաւ : — Զորեքշարթի օր մը ձէթ կերայ ,
մեղայ Աստուծոյ . ուրբաթ օր մ'ալ «ստը-
թիտեա» և «միտեա» կերայ , մեղա՛յ . Աստ-
ուածածնայ պահքին շարթուն «զքէֆալն» և
«գրայամուտն» ճաշակեցի , մեղա՛յ . անցեալ
մեծ պահոց մէջ «զպարպունեայն» և զվա-
հանաձուկն կերի , մեղա՛յ . Խաչի պահոց
մէջ «զսայլանկէօղն» և զմելանաձուկն ճա-
շակելով մեղանչեցի , և . . . . Քահանային

համբերութիւնը հատնելով, և ինքն ալ ազա-
տամիտ մէկն ըլլալուն ըսաւ : — Կեցի՛ր ,
օրհնած , գնա իմ ո . . . և զկ . . . ս' ալ
ճաշակէ անանկ եկո՛ւր ու ամենուն թողու-
թիւնը մէկտեղ ա՛ն : Խեղճ մարդը ամօթա-
հար ըլլալով քիթը բերանը կախեց գնաց ըն-
կերին : — Ի՞նչ լուր կայ , ըսաւ ասի : —
Գնա բանդ , հոգիդ սիրես , Հայոց քահա-
նայները միտ անգամ հրաման կուտան եղեր :

32. — Օր մը Պիրօն ընկերութեան մը մէջ
եղած ատեն եպիսկոպոս մը վրայ հասաւ .
հանդիսականք բանաստեղծն ստիպեցին որ
Նորին Սրբութեան շնորհաւորութիւն մ'ը-
նէ : — Ի՞նչ ըսեմ մարդուն , ըսաւ Պիրօն ,
զինքը չեմ ճանչեր : — Հոգ չէ , ըսին իրեն ,
ի՛նչ կուզես ըսէ , բաւական է որ աղէկ բան
մ'ըլլայ : Այն ատեն կոպիտ կերպով մը արք-
եպիսկոպոսին մօտեցաւ ու ըսաւ : — Գերա-
պայծառ Տէր , ես ձեր թեմի ապուխտներուն
համար ամենախորին յարգանք մ'եմ ունե-
ցած միշտ :

33. — Պաշտօնեայ մը իւր ասորակար-

գեալներէն մէկուն անունը հարցուց, և երբ
զայն անտովոր գտնելով զարմացմամբ կը
հարցունէր: — Այդ ի՞նչպիսի անուն է, ո՞վ
դրաւ քեզի այդ անունը: — Կնքահայրս,
Տէր իմ, պատասխանեց միւսն:

34. — Գիտնական մը արարերէն ձեռա-
գիր մը թարգմանելու ետեւէ էր՝ երբ եկան
ըսին թէ՛ իւր կինը որ շատ ատենէ ՚ի վեր
հիւանդ էր ծանրացաւ, և զինքը տեսնել
կ'ուզէ: — Մինակ մէկ երես մը մնաց թարգ-
մանելիք, ետքը կուգամ: Երկրորդ մը եկաւ
ըսաւ որ հոգեվարք է: — Երկու տողս մնաց,
ըսաւ թարգմանիչը, գնա՛, քովը դարձի՛ր,
գուցէ քենէ յառաջ կը հասնիմ: Վայրկեան
մը ետքը եկան ըսին որ կինը մեռաւ: — Շատ
կը ցաւիմ, ըսաւ, խեղճը բարի կին մ'էր: Եւ
դարձեալ սկսաւ գիրը գրել:

35. — Ծլէշիէ նպարավաճառի տղայ էր
կ'ըսեն. Եպիսկոպոս մը նախանձէ շարժելով
անոր անտոհմութիւնը երեսին տուաւ: — Սըր-
բազան հայր, պատասխանեց այն ատեն Ծը-
լէշիէ, եթէ դուք ալ ինձի պէս հօրս խա-

նութը ծնած ըլլայիք՝ մինչև ցարդ հոն պիտի
գտնուէիք: ...

36. — Գիւնով զինուոր մը տասնապետին
հետ կռիւ ըրած ատեն՝ ամեն յարգանք մու-
նալով անոր ըսաւ: — Պապանձէ՛, դուն մարդ
չես: — Կեցիր դու, ես քեզի կը ցուցնեմ
մարդ ըլլաւ: — Անկարելի բան, ըսաւ զին-
ուորը, չե՞ս լսեր առտուները երբ հազարա-
պետը զօրահանդէս ընելու ըլլաց, սպէս
կ'ըսէ: « Այս ինչ կայանին համար տասն
մարդ, և մէկ տասնապետ »: Կը տեսնե՞ս որ
տասնապետները մարդ չեն:

37. — Ժամանակաւ լուսահոգի Պողոս
պատրիարքը Պատրիարքարանէն Պէյլիք—
Տէրէ նամակ մը պիտի շրկէր երկելի ամի-
րայի մը, և այն « օրհնեալ » ժամանակները,
ինչպէս որ կը վկայեն ծերք, ամեն դիւրու-
թիւն կար, բաց ՚ի շոգենաւէ ու տեղական
թղթատարութենէ. ուստի լուսահոգին քսան
քսանուերկու տարեկան մէկ գործունեայ և
աշխոյժ փոքրաւորը կանչեց ու նամակը տը-
ուաւ որ տեղը տանի. քսան զուրուշ ճամբու

ժախք առաւ , որովհետեւ առանձին նաւակ մը պիտի վարձէր :

Երբ փոքրաւորը Պէօյիւք—Տէրէի նաւամատոյցը հասնելով նաւակէն դուրս ելաւ , նաւավարը որ պարապ ետ պիտի դառնար , սխաւ պօռալ : — Ըստամպուլա իքի քոււուշա՛ : Տնտեսագէտ և բանիրուն փոքրաւորն այս որ լսեց , մէկէն ետ դարձաւ՝ ու նաւը ցատկելով , — Քաշէ՛ երթանք , ըսաւ նաւավարին . և Սրբազանին ութը ղուրուչի շահ մ'արդիւնաւորելուն վրայ ղդացած խնդութենէն խելքը գլխէն թռչելով նամակը տեղը յանձնելու մոռցաւ :

Պօլիս դառնալուն , — Ի՞նչ շուտ դարձար , ըսաւ պատրիարքը : — Ծառայ եմ , Սրբազան , սա ութը ղուրուչն ա՛ն : — Ծօ՛ ի՞նչ ութը ղուրուչ : — Երթալը տասը ղուրուչ վճարեցի . երբ Պէօյիւք—Տէրէ ելայ , նաւավարը երկու ղուրուչով Պօլիս դառնալու յանձն առաւ . առիթը չփախցնելու համար մէկէն նաւակ նստայ ու եկայ , պատասխանեց տիրացուն ինքիրմէն խիստ գոհ անձի մը պէս : — Էյ նամակը տուի՞ր ամիրային , հարցուց

չուսահոգին : — Մինակ ադ չկրցայ , պատասխանեց փոքրաւորը , քիթը բերանը ծռամըռկելով :

58. — Եստ հարուստ և լիստ շատ բարեպաշտ մարդ մը Յիսուսեան կրօնաւորներն իրեն ժառանգ անուանած էր 'ի վնաս իւր միակ մանչ զաւկին : Սակայն կտակին մէջ յիշուած էր որ այն «աղքատ» եղբայրներն ժառանգութեան մէջէն ուղածնին զրկեալ տղուն բաժին հանեն : Ուստի դատաւորին վճռովը կրօնաւորները մարդուն հարստութիւնը կը զբաւեն և չափաւոր գումար մը տղուն կ'առաջարկեն : Ասի գոհ չըլլալով բարձրագոյն ատեանին կը դիմէ : Փոխաբայն՝ որուն կիցնար կտրել այս դատաստանը , կանչել տուաւ գատախաղն , Յիսուսեան միաբանութեան ընկերութեան գլուխն և յօգուտ ասոր վճիռ տուող դատաւորն . ու ըսաւ այս վերջինին : — Այս բարի հայրերն էրաւունք ունին հանգուցելոյն ստացուածքը պահանջելու , որովհետեւ կը կարծեն թէ կը տակը զայն ամբողջ իրենց սեփականած ըլ-

լայ . ես չեմ դարմանար ասոր . բայց չեմ
 կրնար հասկնալ թէ ի՛նչպէս եղեր է որ դու,
 այսքան տարուան դատաւոր մ'ըլլալովդ հան-
 դերձ , կտակին բուն իմաստին վրայ կը սը-
 խալիս : Ապա հրամայեց որ կտակը կարդան
 և երբ կարգն այն տրամադրութեան եկաւ
 որ բարեպաշտ Յիսուսեաններն իրեն ժառանգ
 կ'անուանէր , սա պայմանաւ որ «իւր տղուն
 տան ինչ որ ուզեն» , հարցոց փոխարքայն :
 — Վերապատուելի հայր , ո՞րչափ կուզէք
 տալ այս մարդուն : — Հազար Նարոլէոն ,
 Պ. Դուքս : — Բոլոր ժառանգութիւնը ո՞րչափ
 է , հարցոց փոխարքայն : — Ութ հազար
 Նարոլէոն : — Ապա ուրեմն ութ հազար սս-
 կիին դուք եօթն հազարը կուզէ՞ք , հա՞ : —
 Այո՛ , Վսեմաշուք Տէր , մեր իրաւանց զօ-
 րութեամբն , կրկնեց Յիսուսեանց զլուին : —
 Բայց ես կըսեմ որ նոյն կտակին հաստա-
 տած իրաւամբն այդ եօթ հազար ոսկին է որ
 դուք կտակողին զաւկին տալու էք : — Ին-
 չէն : — Չէ՞ որ կտակին մէջ յայտնապէս
 գրուած է թէ դուք անոր պիտի տաք ժա-
 ռանգութենէն «ինչ որ կուզէք» . արդ՛ քա-

նի որ ձեր ուղածը եօթը հազար ոսկին է ,
 ու չէ թէ հազարը , կը հրամայեմ որ կտա-
 կին իմաստը գործադրուի և եօթն հազար
 ոսկին տղուն հատուցուի անմիջապէս : Ասան-
 կալ Պ. Դուքսը մեծ անիրաւութեան մը ա-
 ռաջքն առաւ :

39. — Վարպետ երկրաչափ մը հարուստ
 ամիրայի մը անդրանիկ տղուն թուարանու-
 թիւն դաս կուտար : Ամեն առաւօտ քառա-
 սունի չափ աստիճան սանդուղիք մը պիտի
 չափէր և որչափ յուսալից այնչափ պինդ-
 զլուխ պատանիին քով երկու ժամ կղակ պի-
 պի յոգնեցնէր . և այսչափ աշխատութեան
 վարձք միայն երկու հարիւր դրչ , ամսական
 պիտի ընդունէր խեղճ մարդը : Օր մը որ
 փոքրիկ ամիրային սենեակէն կիջնար , ուր
 ժամերով աշխատած էր համեմատութեան
 մէկ ամենապարզ կանոնը սորվեցնելու աշա-
 կերտին և չէր յաջողած , տեսաւ որ ամիրա-
 յինտանը մեծ դաւիթին մէջ ձի մը կը վար-
 փեցնեն . այս գործողութեան վերակապուե-
 ւողէկ հազուած մէկն էր . վարժապետը զա-

նի ամիրային մէկ ազգականը կարծեց : — Չէ՛, ըսաւ քովը կեցող տանը սպասաւորներէն մէկը . ան ամիրային ատուապետն է : — Ի՞նչ կըսես , ըսաւ վարժապետն , ի՞նչ ամսական վառնէ : — Կ'ուտէ , կը խմէ , կը պառկի , և հաղար զը . ալ ամսական կառնէ : — Ափսո՛ս , ըսաւ խեղճ վարժապետը առնել քալելով , մեղք որ պարսպ տեղ աշխատեր եմ տղուն համեմատութիւն սորվեցնելու . չը գիտցայ որ նախ հօրը սորվեցնելու է եղեր : Տղան կրթողին 200 զըշ . իսկ ձին կրթողին 1000 զըշ . մի՞ . . . : Չարմանալի չէ ուրեմն որ մեր երկրին ասուններն անասուններէն աւելի գիտուն չեն :

40. — Անգղիացի աղնուական մը անտառի մը մէջէն անցած ատեն գիրքին գեղեցկութեան և զովութեան վրայ զմայլած , հոն քիչ մի հանգչիլ կը փափաքի . բայց խոտին վրայ նստած ատեն՝ փոխանակ չորս կողմը նկատելու և թռչնոց դայլայլիկը մտիկ ընելու՝ կը պառկի կը քնանայ :

Արթնցած ատեն զիմացը պարօն մը կը

տեսնէ որ բնաւ լորտի չէր նմանէր . և ատրճանակի մը բերանը դէպ իրեն դարձուցած կեցեր էր : — Ի՞նչ կը խնդրէք , պարօն , հարցուց Անգղիացին պաղարիւնով , այսինքն առանց վախնալու : — Ոչինչ , քակնուղ զատ , ըսաւ զիմացինը : Աղնուականը շուտ մը հանեց քակն ու այն քաղաքավար Պարօնին տուաւ . բայց տեսնելով որ շերթար , հարցուց թէ ուրիշ բան մը կուզէ՞ : — Ժամացոյցնիդ , պատասխանեց գողը : Անգղիացին այն ալ տուաւ . գողը առաւ դայն մեծ շնորհակալութեամբ բայց դարձեալ չէր երթար : — Ուրիշ հրաման ունի՞ք , հարցուց : — Եթէ բարեհաճիք թաշկինակնիդ ալ . . . : — Ինչո՞ւ չէ , ըսաւ աղնուականը թաշկինակն անոր ընծայելով : Վերջապէս գողն սկսաւ հեռանալ :

Ոտք ելաւ աղնուականն և երկու ժամուքունը իրեն քանի շիլինի նստած ըլլալը հաշուելով անտառէն հեռանալու վրայ էր , երբ տասը քայլ առաւ չառաւ , դարձեալ գողը զիմացը տնկուեցաւ ատրճանակը պատրաստ և ամենայն քաղաքավարութեամբ : — Ուրիշ

ճառայութիւն մ'ալ կրնամ ընել ձեզի : — Այո՛, Տէր իմ, պատասխանեց գողը , մտածեցի որ ձեր վերարկուն իմինէս քիչ մաշած է . արդ՛ եթէ հաճիք , փոխանակենք : — Գլխուս վրայ , ըսաւ Անգղիացին , պատրաստ եմ ամեն հրամաննիդ կատարելու :

Գողը նոր վերարկուն հագաւ ու առաւ քալեց :

Անգղիացին մեծ ճամբուն վրայ որ հասաւ , նոր հագած վերարկուն վրայ անգամ մը աչք պտտցուց և տեսնելով որ ճիշդ աւազակի կերպարանք ունի , սկսաւ մտմտալ թէ ի՛նչպէս ընէ որ ուրիշ լաթեր ճարէ . այս խորհուրդն ըրած կէտին մեքենայարար ձեռքերը զրպանը տարաւ . ի՞նչ կը նայիս . իւր քսակը , ժամացոյցը և դաշկինակը հոն ըլլալէն զատ հարիւր լիբայի ծրար մ'ալ անոնց քովն է :

Գողը զգեստը փոխած ատեն գրպանները պարպելու մոռցեր էր :

41. — Ծոյլ տղու մը հարցուցին թէ առաւներն ինչո՞ւ այնչափ ուշ կ'ելնէ անկողնէն :

— Պատճառը սա է որ , ըսաւ , ամեն առտու խորհուրդ ունիմ . աշխատասիրութիւնը խըրատ կուտայ որ ելնեմ , նոյն միջոցին ծուլութիւնը վրայ կուգայ և կը յորդորէ զիս որ պառկած կենամ . երկուքն ալ բազում փաստեր յառաջ կը բերեն իրենց առաջարկածին իրաւացի և օգտակար ըլլալը հաստատելու համար . հարկաւ երկու կողման ունկընդբուծիւն ընող ես պիտի ըլլամ . հազիւ թէ դատաստանը կը կտրեմ կը լմնցնեմ , նայիս որ ցերեկուան ճաշը կը հանեն :

42. — Ի յաւիտենականութիւն ճամբորդելու վրայ եղող բարի ծերունի մը իւր դեղեցիկ և մանկամարդ կինը կանչեց ու ըսաւ : — Սիրուհիդ իմ, կը տեսնես որ վերջին ժամս կը մօտենայ , ու ցաւօք սրտի քենէ պիտի բաժնուիմ . արդ թէ՞ որ կուգես խաղաղութեամբ մեռնելս , շնորհ մը պիտի ընես ինձի : Դեռ մանկամարդ ես դու , և վերստին պիտի կարգուիս , դիտեմ . բայց կաղաչեմ Պ. Լուգովիկոսին հետ շամուսնանաս , որովհետեւ ես քեզի համար կը նախանձէի անկէ , թի՛նչ :

հիմա ալ կը նախանձիմ: Թէ որ այս բանն ի շխտտանաս, յուսահատ պիտի մեռնիմ: - Հողիս, պատասխանեց կինը, ատոր համե թող խաղաղութիւնդ չաւրուի. դու այդ մասին անհող մեռիր, ինչու որ պատուոյս վրայ կերդնում թէ անոր հետը կարգուիլ ալ ուզեմ, պիտի չկրնամ, ուրիշ մը արդէն խոստացած լինելովս:

45. — Չեմ յիշեր քանիբարոգ խաչակրատեն Պէրնար անուն արքայ մը կար, երկնից շահերը պաշտպանած միջոցին իրեներն ալ չէր մոռնար: Այս մարդը սատանային երկիւղովն տանջուող Գաղղիացի ազնուականի մը հետ հետևեալ դաշնագիրն ստորագրած է:

«Այս ինչ ազնուականն իւր մեղաց թողութիւն և երանելեաց բնակարանն ընդունուելու համար հայր Պէրնարի հետ պայմանագրութիւն ընելով, կը թողու Աստուծոյ, Սուրբ Կոյս Մարիամին, և արքայութեան մէջի ամեն սրբոց և սրբուհեաց, ի ձեռն հայր Պէրնարի և սորին վանականաց, սքանչելի

ալուած մը՝ որ տարին մինչև հարիւր հազար է՝ իւրեզ կրնայ բերել և այլն. և հայր Պէրնար, ի Գրբե երեսփոխան Յաւիտենականին, և Սորան անուամբը, յիշեալ նուէրը կընդունի, և անուիրատու ազնուականին կ'ապահովցնէ հանդիստ և մեծկակ տեղ մը արքայութեան մէջ, ուր որ պիտի մտնէ մեռած վայրկեանին, ձի հեծած և ոտքէն մինչև գլուխը զինուորած, և քաւարանին մէջէն սրարչաւ պիտի անցնի ի սուանց ձիէն իջնելու. միայն թէ հոս ծառան անցնելու համար դաւաթ մը գինի պիտի խմէ, որոյ վասն, Պէրնար ինքնին, ինքզինքը պարտաւոր կը ճանչէ յիշեալ ազնուականին այս ճամբորդութեան համար քաւարանին դրան առջև պատրաստ պահելու ընտիր նժոյգ մը սարովն հանդերձ:

Թերահաւատք ոմանք կը կարծեն որ հայր Պէրնար այս դաշնագրին իրեն վերաբերեալ մասը գործադրելու դժուարութիւն կրած ըլլայ:

44. — Անցեալ օր հետևեալ խօսակցութիւնը տեղի ունեցաւ ազնուական տիկնոջ

մը և իւր երիտասարդ տղուն մէջ որ մօրը ծախիւքն 'ի Բարիզ իրաւագիտութիւն սորվիլ դաջեր էր : — Չաւակա , դուն հոն երեք տարի պիտի կենայիր , դեռ երթալդ եօթն ամիս չեղաւ ու եկար : — Մա՛յրս , տեսայ որ աւսեղնաւոր հրացանն ամեն իրաւունք կը վաստըկցնէ , ուստի անկէ հատ մը ծախու առի և առանց ժամանակ կորսնցունելու դարձայ ու եկայ :

45. — Ամուրի նախանձոտ երիտասարդ մը հետեւեալ խորհրդածութիւնը կընէր ինքնիրեն . « Անհաւատարիմ կնոջմէն վրէժ խընդութիւ ուզող ամուսինը ծաղրալի կըլլայ , անհաւատարիմ կնոջմէն վրէժ խնդրել չուզող ամուսինն ալ ծաղրալի կըլլայ . արդ՝ ամուսինը ծաղրալի կըլլայ ուստի և ամուսին ըլլալն ալ ծաղրալի բան է :

46. — Բուն սիրահարութեամբ կատրած հոմանի մը հետեւեալ ոտանաւոր խնդրագիրն ուղղեց իւր սիրուհւոյն , որոյ տուած նոյնպէս ոտանաւոր երկտող պատասխանը այս տիկնոջ անդրդուելի առաքինութեան մէկ սպա-

տրոյց կրնայ համարուիլ : Ահաւանսիկ խընդ-բագրին պատճէնը .

Երբ քեզ երդուայ հաւատարիմ՝ միշտ լինելու կամի՞ս սիրոյս անգին շղթայն խորտակել . Տիկին , դուն որ սիրտս գերի վարեցիր , Ո՞ր դաժան բազդ արդե՞կ արդե՞լու անձանձիր Հետդ վայել երջանկութիւն ճշմարիտ :

Պառկի՛մ , ո՞ւր էր , 'ի սև հողեր տխրաւիթ , Եւ կորսուիմ քան քեզ սիրել չկրնամ .

Քեզ՝ որ սրտիս մէջ պաշտեցի յարաժամ , Գուն աչքիս մէջ դիչերն 'ի բուն բնաւ չիկայ .

Ե՛մ ես թշուառ թէ այս շնորհն ինձ չըլլայ :

Ահաւասիկ տիկնոջ պատասխանը .

Այս ապաշուք խնդրովդ հողւոյս կը ցաւես . Գիչեր ցերեկ սիրտս թախտիւ կը պատես :

47. — Կոմս Միրապօ , Գաղղկոյ մեծ յեղափոխութեան ատենի Սահմանադրական ժողովոյ հռչակաւոր ատենախօս Միրապօին եղբայրը , առտու մը սենեկին սպասաւորը կանչեց ու ըսաւ . — Դուն հաւատարիմ , աշխոյժ ու աշխատասէր ես . քու ծառայութիւններէդ տրոնջալու տեղի չունիմ , բայց երթաւ բարեաւ :

— Ինչո՞ւ համար, Պ. կոմս, հարցուց խեղճ սպասաւորը լի զարմանօք :

— Վասն զի, մեր պայմանադրութեանց հակառակ, իմ գինովցած օրս դուն ալ կը գինովնաս կոր :

— Տէր իմ, ես ի՞նչ յանցանք ունիմ, քանի որ դուք ատենէ մ'ի վեր ամեն օր գինովնալ սկսաք :

Պ. կոմսն այս իրաւացի փաստին պատասխան չգտաւ և հարկ եղաւ որ չձամբէ զանի :

48. — Ամուսնոյ մը կինը մեռնելով հրամայեց որ յուղարկաւորութեան հանդէսը խիստ շքեղ ըլլայ : Թաղուսէն յետոյ արիւնձ արտօուք թափած մէկ միջոցին մէկ բարեկամին հարցուց : — Կաղաչեմ ըսէք, այս ցաւը քանի՞ փոխ նստի ինձի :

49. — Անզգամն սուրի հարուածով պատժել լաւ է . բայց աւելի լաւ չըլլա՞ր զանի անզգամութեամբ պատժելն, սյսինքն բուն իր գրամովը հատուցում ընել անզգամին : Պ. Պօմարչէ, անուանի Գաղղիացի գրագէտն ալ այս կարծիքէն էր : Այս մարդը աշարճ

ժամագործի մը տղայ էր, բայց իւր տաղանդովը յաջողած էր թագաւորին աչքը մտնել . ասոր համար պալատականք ամեն անզգամութիւն կը բանեցնէին զանի վըրտացնելու մտօք :

Երիտասարդ պալատական ազնուական մը որ շատ նեղացած էր Պօմարչէի դէմ, ամեն տեղ դէմն ելնելուն համար, օր մը դարձեալ հեռը գտնուեցաւ . բայց այս հեղուն անանկ ընկերութեան մը մէջ՝ ուր տաղանդն և հանձարը տխուրաներէն և ազնուականութենէն շատ աւելի յարդի էր : Զանի թշնամանելու համար ազնուականը ժամացոյցը հանեց և դէպ 'ի անոր երկնցնելով ըսաւ : — Սիրելիդ իմ Պօմարչէ, ժամացոյցս աղէկ չերթար : Թէպէտ հօրդ շինածն է . քիչ մը նայէ : — Ինչո՞ւ համար : — Գուն ալ այս արուեստէն հասկընալու ես : — Նոյնիմ, ըսաւ Պօմարչէ, և ժամացոյցը ձեռքն առնելով դիտմամբ գետինը ձգելէն ու կտոր կտոր ընելէն յետոյ, ըսաւ . — Պ. Մարդիկ, վարպետ ժամագործի ցոյց տալու էիր զայն . հայրս միշտ կը

սէր ինձի որ իւր արուեստին ընդունակութիւն չունիմ :

50. — Սպանիոյ թագաւորն Փիլիպպոս Գ. ապստամբ քաղաքի մը ընդհանուր ներողութիւն շնորհներ էր բաց 'ի քանի մ'անձերէ : Երբոր պալատականներէն մին եկաւ , և ներողութենէն զուրկ ազնուականի մը սպաստանած տեղն իմացուց . — Աւելի լաւ կընէիր , ըսաւ թագաւորն , եթէ անոր երթալով իմ եղած տեղս իմացունէիր :

51. — Անգղիոյ բանտերուն մէջ այնպիսի թշուառականներ կը գտնուին որ , գազանաժայել կատաղութեամբ կեանքերնին կ'ատեն : Հոն ոճրագործք իրաւունք ունին մարմիննին վիրաբոյժի մը կամ անդամահատի մը փոխելու , և առած ստակոյնին մինչև դատապարտութեան օրը կը գինովանն և ամեն տեսակ անառակութիւն կընեն : Բանտարկեալ մը՝ որ սոսկալի ոճրագործութեան մը համար 'ի մահ դատապարտուած էր , վիրաբոյժ մը բերել տուաւ և մանրախոյզ սակարկութենէ յետոյ մարմինը չորս Անգղիական ոսկիի ծա-

խեց : Ստակը գրպանը դնելուն պէս ոճրագործը բարձրածիչ խնդալ մ'է փրցուց . ու երբ վիրաբոյժը ապշած պատճառը կը հարցընէր , ըսաւ խնդալէն մարելով . — Գու իմ մարմինս ծախու առիր կարծելով որ պիտի կախուիմ . բայց անանկ չէ . այրելու դատապարտուած եմ ես . ի՞նչպէս խարուեցար :

52. — Սաքսի մարաջախտը Ծրեաերիկ Բ. Բրուսիոյ թագաւորին նման պատերազմի վերաբերեալ նամակներուն մէջ լակոնական ոճ գործածել շատ կը սիրէր : Երբ վեց հազար Խրուաթք Պոհեմիոյ մէկ բերդին մէջ ամրացեր էին և Գուրթիլքոնի մարքիլը վեց հարիւր հոգով դանոնք զսպել կաշխատէր , մարաջախտն անոր նամակ մը գրեց որոյ պատճէնն է .

«Սրտոտ մարդուն կարճ խօսք . կռուեցէք , կուգամ կոր : »

53. — Ծերունի մը տասուերկու հասուկ տղայք ունէր , ամենն ալ զինուոր : Օր մը հրաման առնելով տուն եկան և արդէն տարիներու ծանրութեան տակ ճնշուած հայ-

րերնին ծայրայեղ չբաւորութեան մէջ գը-
տան : — Ուսելու հաց չունենա՛յ մի , պո-
ռաց մէջերնուն մէկը . և սակայն այս ծե-
բունին տասուերիւու պաշտպան ընծայած է
հայրենեաց . մեք ալ զինուոր , անոր օգնե-
լու միջոց չունիմք : — Հոս գրաւատուն կայ,
ըսաւ կրտսեր եղբայրնին , երթանք ստակ
փոխ առնենք , պէտքերնիս հոգամք . — Աղէ՛կ ,
բայց ի՛նչ տանինք , առանց գրաւի փոխ չեն
տար հոն , մեք ալ գրաւ դնելու բան չու-
նիմք : — Բան չունի՞մք մի . այս ծերունւոյն
և մեր պատիւը բան չէ՞ . զայն գրաւ կը գը-
նեմք և 50 լիւր սթէրլին փոխ կառնենք :

Ամենքն ալ հաւնեցան այս գաղափարին և
երկոտասան եղբարք պարտամուրհակ մը ըս-
տորագրեցին որոյ իմաստն էր . «Տատուերկու
«Անդղիացիք , ամենքն ալ Արքային բանակը
«զինուորութիւն ընող , և որդիք հարիւրա-
«մեայ դերձակի մը՝ որ վերջին ծայր սնան-
«կութեան մէջ կը տառապի . գրաւատան
«տեսչութենէն 50 լիւր սթէրլին փոխ կը
«խնդրեն տարաբաղը հայրերնին օփոփելու
«համար : Աս ապահովութիւն՝ պատիւնին

«գրաւ կը դնեն և այս դումարը տարի մը
«պայմանաժամով և մէկ վճարքով հատու-
«ցանել կը խոստանան : » Տեսչութիւնն այս
գրաւն ընդունեց . 50 լիւրան տուաւ , պար-
տամուրհակը պատուեց և ծերունին մինչև
մեռնի՝ ամեն պիտոյքն հոգալ յանձն առաւ :

Այս զտրմանալի դէպքը ամենուրեք տա-
քածուելով բազմաթիւ բարերար մարդիկ ծե-
րունւոյն այցելութեան կուգային որք զանա-
զան ընծայներով զանի կարող ըրին զաւակ-
ներուն ծնողասիրութիւնը վարձատրելու :

54. — Բաքոսի մէկ բարեկամը , ըսել կու-
ղեմ գինեմու մը , ասեսօք հետևեալ դուար-
թագին ձեռնարկութիւնն ըրաւ խոստովանա-
հայր քահանային՝ որ զինքը կը յանդիմանէր
գինի շատ խմելուն համար , և իրեն հան-
դիսաւոր կերպով ազդարարութիւն կընէր որ
եթէ այս աղիտարեր մոլութենէն չհրաժարի ,
հոգւոյն փրկութիւն չիկայ : — Տէր Հայր ,
պատասխանեց խոնարհ ապաշխարողն , բարե-
գինին բարի արիւն կը շինէ , բարի արիւնը
բարի խառնուած յառաջ կը բերէ , բարի

խառնուածքը բարի խորհուրդներ կը ծնու-
 ցանէ , բարի խորհուրդները բարի գործեր
 գործել կուտան , բարի գործերն ալ զմարդ
 յերկինս կառաջնորդեն . ուրեմն գինին աղ-
 բիւր է ամենայն բարեաց : — Ամեն , ըսաւ
 հոգեւոր հովիւն և ինքն ալ ապաշխարութեան
 որդւոյն ձեռքով դարձի եկաւ զինւոյ դէմ-
 ունեցած նախապաշարմունքէն :

55. — Ահաւասիկ քարոզ մը՝ որոյ արժա-
 նիքը մարդ չկրնար ուրանալ .

«Մարդս ծնած է տառապանաց համար ,
 քնչպէս կայծակները շառաչմամբ դէպ 'ի վեր-
 կելնեն» : Յոր. Երանելի :

Այս բնարանը երեք մասանց պիտի բաժնեմ :

Ա. Մարդոյ աշխարհ մտանելը .

Բ. Աշխարհիս մէջ մարդոյ կենցաղը .

Գ. Մարդոյ աշխարհէ ելնելը :

Մարդս մերկ աշխարհ կը մտնէ :

Աշխարհիս մէջ վարած կենցաղն է տա-
 րապանք և հոգ :

Աշխարհէս ելքը մարդոյ կառաջնորդէ ոչ
 ոք գիտէ ո՛րը :

Եզրակացնեմ . եթէ աստ բաբի գործեմք ,
 անդ բարի կը դանեմք :

Եթէ տարի մ'ալ քարոզ տամ , ասկէ ա-
 ւելի բան չեմ կրնար հասկցնել ձեզի :

36. — Չինաստանցի կայսր մը հպատակ-
 ներէն մէկուն յաղթական զէնքերէն հա-
 լածուելով , ուղեց որ՝ այն երկրին մէջ առ-
 մայրն ունեցած զաւակաց կոյր պատկառանք-
 քըն գործիք ընելով , զանի զինաթափ ընէ :
 Ապստամբին մօրը շրկեց մէկ պաշտօնեայն
 որ դաշոյն մը ձեռքը սպառնալով ըսաւ . —
 Թէոր տղուդ չհրամայես որ իսկոյն անձնա-
 տուր ըլլայ կայսեր , հիմա գքեզ կը խողխո-
 ղեմ : — Քու տէրդ , ըսաւ արիասիրտ կինը
 գառն ժպտով մը , կը կարծէ՞ թէ չեմ գի-
 տեր այն անգիր բայց սրբազան դաշինքն՝
 որք աղզը կը կապեն վեհապետին , և որովք
 ազգը կը պարտի հնազանդիւ անոր , եթէ նա
 ազգը երջանիկ ընէ : Առաջին անգամ կայսրն
 եղաւ որ այս դաշինքն եղծեց : Ո՛վ վատ գոր-
 ժագիր այն բռնաւորին հրամաններուն , կը-
 նիկէ մը սորվէ թէ ասանկ պարագայի մը

մէջ ինչ պարտքեր ունի մարդս առ իւր հոյ-
րենիքն :

Այս բերելով քաշեց առաւ դաշտնը պաշ-
տօնէին ձեռքէն, ինք իր կուշտը միտց ու ը-
սաւ . — Ո՛վ ստրուկ, հիմա քեզի առաքի-
նութիւն մը կայ գործելիք . այս արիւնլուայ
դաշտնը տղուս տա՛ր, ըսէ՛ որ ազգին վրէժն
հանէ, բռնաւորը թող պատօժէ : ա՛լ ասկէ
յետոյ վախի տեղ չունի ինձի համար . հիմա
ազատ է առաքինի ըլլալու :

57. — Փարիզի մէջ ծերուկ շքադայող մը
տեսաւ որ զիշերօթիկ վարժարանի մ՛աշա-
կերտներն կարգաւ շարուեր են . ասոնց հա-
գուստը խուլ-համր վարժարանին աշակեր-
տաց հագուստին քիչ մը կը նմանէր : Ընկե-
րին ըսաւ . — Խուլ-համր տղայքը նայէ .
յետոյ աշակերտներէն մէկուն դառնալով
հարցուց . — Տղաս, դուք համր էք, անանկ
չէ՞ : Աս տղան որ սատանային մէկ կտորն
էր, ըսաւ . — Հրամեր ես, Պարոն : Ծե-
րուկը մէջքը շտկեց, ու գոհ դէմքով մը զը-
լուէր շարժեց ըսելով . — Հը՛, համազգեստ-
նուն ճանչեցի :

58. — Թագաւոր մը մէկ ընտանեցած պա-
լատականը կը ծաղրէր ու «կովի կը նմանիս»
կըսէր . այս պալատականը որ շատ տեղ դեւ-
պանութեան պաշտօն վարած ունէր, ըսաւ .
— Վեհափառ Տէր, ինչի նմանեցա չեմ գի-
տեր . միայն սա գիտեմ որ շատ առիթնե-
րու մէջ զձեզ ներկայացնելու պատիւն ու-
նեցած եմ :

59. — Եունկ տրոմախօս և հռչակաւոր
բանաստեղծը շատ բարերարոյ և զուարթա-
միտ մարդ էր ընտանեկան դժբաղդութիւն-
ներ կրելէն յառաջ : Երիտասարդութեան
ատեն օր մը Թամիզ գետն ՚ի վեր կեղնէր նա-
ւակով մը, հետն ալ քանի մը կին, զորոնք
զբօսցունելու համար սրինգ կը շալէր : Սոյն
միջոցին ուրիշ նաւակ մը՝ որուն մէջ քանի
մը զինուոր պաշտօնատարներ կային, իրե-
նիին շատ մօտենալուն չալելը դադրեցուց .
մէջերնուն մէկը հարցուց թէ ինչո՞ւ սրինգը
կը պահէ : — Կամքս անանկ ուզեց, ըսաւ
Եունկ : Պաշտօնատարին սիրտը նեղանալով
այս խիստ պատասխանին վրայ, զինքը դե-

որ նետել սպառնաց եթէ մէկէն նուազա-
րանը ձեռքը չառնէ : Եունկ հետի տիկնանց
սարսափը հանդարտեցնելու համար համբե-
րեց այս թշնամանքին և զուարթ եղանակ-
ներ երգելով երթալիք տեղը դնաց :

Իրիկուան դէմ զայս խրոխտ պաշտօնա-
կալը ճամբուն վրայ տեսնելով՝ Եունկ քովը
դնաց և ամենայն հանդարտութեամբ ըսաւ
իրեն . — Եթէ ես քու անզգամ պահանջա-
նացդ զիջայ , պատճառը սա էր որ հետի տի-
կիններս չվխցունենմ . բայց քեզի համոզելու
համար որ , իմինիս պէս պարզ հաշուստի մը
տակ ալ քաջ սիրտ մը կրնայ գտնուիլ , կը
խնդրեմ որ վաղն առտու այս ինչ տեղս գաս
ու մենամարտիմք . մեր վէճը թուրով միայն
կարելի է բառնալ :

Նետեալ առտուն երկուքն ալ որոշուած
տեղը գտնուեցան . բայց երբ պաշտօնակալը
թուրը քաշեց որ ինքզինքը պաշտպանէ ,
Եունկ վերարկուին տակէն ասորճանակ մը
հանեց ու բերանը դէպ ՚ի թշնամուոյն դար-
ձուց : — Այդ ի՞նչ է , պօռաց պաշտօնա-
կալը , վատօրէն զիս պիտի սպանենն : —

Չէ՛ , ըսաւ Եունկ , բայց թէ որ հիմա թուրը
վար դնելով դիմացս վայրկեան մը չպարենս ,
այն ատեն զքեզ պիտի սպաննեմ : Պաշտօնա-
կալը տեսնելով որ հնար չիկայ ազատելու ,
ըսածն ըրաւ : Լմնալէն յետոյ ըսաւ իմաստա-
սէրն : — Երէկ դու ինձի բռնի սրինգ չալել
տուիր , ես ալ քեզի բռնի պարել տուի .
առնելիք տալիք չմնաց : Արդ ի՞նչ հատուցում
որ պահանջես , հրամայէ , պատրաստ եմ հնա-
զանդիլ . եթէ կուզես՝ մենամարտիմք : Պաշտօ-
նակալին սիրտը խանդաղատեցաւ , ու Եունկին
վիզը փարելով իւր անխոհեմութիւնը խոստո-
վանեցաւ ու աղաչեց անոր որ բարեկամու-
թիւնն իրեն նուիրէ :

60. — Ատնօ Գաղղիացի դրագէտը հե-
տեալը կը պատմէ .

Երբ տասնութ տարեկան էի , կիրակի օ-
րերը զբօսնելու համար վէրսայլ դացած ա-
տենս՝ ճամբուս վրայ միւսնոյն տեղը աղքատ
մը կը տեսնէի Անտօն անուն , որ անցնող
շարձողէն սուր ճիչ մը արձակելով ողորմու-
թիւն կը խնդրէր : Օր մը այս մուրացիկանին

անվորական հարկս վճարած աստն ան տեղաց
կարճահասակ և չորցած պարոն մը անցաւ ,
ու ըսաւ աղքատին . — Դուռն ինձի խելացի և
աշխատելու յարմար կերևիս . ինչո՞ւ համար
ասանկ դձուճ արուեստ մը կը կատարես .
քեզի այս վիճակէդ ազատեմ ու տասն հա-
զար ֆրանք տարեկան եկամուտ շահելով
կերպը սորվեցնեմ : Աղքատը խնդաց . ես ալ
ալ հետը : — Խնդացէ՛ք , ուղածնուդ չափ ,
ըսաւ պարոնը , ես ալ ասենօք աղքատ էի ,
բայց չմուրացի . անպիտան կողով մը ճարեցի ,
քաղաքներ ու գիւղեր պտտեցայ հին ցնցո-
տիներ ժողվելու զորս ձրի կառնէի ու թուղթ
շինող արուեստաւորներու աղւոր շահով մը
կը ծախէի : Տարի մը ետքը էջ մը ու սայլեկ
մը ունեցայ , հինգ տարուան մէջ երեսուն
հազար ֆրանք շահելով թուղթ շինող վա-
ճառականի մը հետ զովոդ եղայ . այս օրս
թուղթի աղւոր գործարան մ'ունիմ որ ինձի
տարեկան տասն հազար ֆրանք կը բերէ . ին-
ձի պէս ըրէ դուն ալ ինձի չափ հարուստ
կըլլաս : Զորցած պարոնը ճամբան գնաց , մու-
րացկանը խորունկ մոմտութի մէջ թողլով :

Ատեն անցաւ , օր մը Պրիւքսէլի մէջ գը-
րածախի մը խանութ մտայ քանի մը գիրք
դնելու համար . դեր , բարձրահասակ պարոն
մը այս խանութին մէջ հինգ վեց հոգիի կը
հրամայէր . պիտի ճանչնայի այս մարդը , բայց
չկրցայ միտքս ամիրտիել . գրածախն հասկը-
ցաւ . — Պարոն , ըսաւ ինձի , դուք ասկէց
քսան և հինգ տարի յառաջ կիրակի օրերը
Վէրսայլ կերթայի՞ք : — Ահ , ըսի , Անտոն
դուն ես : — Նոյն ինքն , ըսաւ գրավաճա-
ռը : փոքրահասակ ու չորցած պարոնը իրա-
ւունք ունի . տասն հազար ֆրանք եկամուտի
տէր եմ այսօր :

61. — Յովսէփ Բ. Աւստրիոյ կայսրը ցոյց
չատ չէր սիրէր , ու կուղէր որ տարօրինակ
դէպքերու մէջ դաճուի առանց ճանչուելու :
Սր մը պարզ զգեստ մը հագած էր վերէն
'ի վար կոճկած , հետն ալ միայն մէկ սպա-
սաւոր մը առանց համազգեստի , փոքրիկ
կառքով մը որ երկու հոգի հազիւ կրնար
առնել , և որ ինք կը վարէր՝ առտու մը Վի-
էննայի բոլորտիքը լքելու ելաւ , ու ետ դառ-

նալու ատեն անձրևի բռնուեցաւ : Քաղաքէն դեռ հեռու էր երբ հետիոտ մը՝ որ նմանապէս քաղաք կը դառնար, կառավար կայսեր նշան ըրաւ որ կենայ : Յովսէփ մէկէն հնազանդեցաւ : — Ազնիւ պարոն, ըսաւ իրեն զինուորականը (քանզի յիսնապետ մ'էր), կաղաչեմ ձեր քով ինձի տեղ մը շնորհէք : շեմ կարծեր որ ասով շատ նեղանաք, քանզի մինակ էք : հաճազդեստս այսօր առաջին անգամ հազայ, վախնամ որ անձրևին գէշնայ : — Եկու՛ր նստէ քովս, ըսաւ Յովսէփ, համազգեստդ անձրևէն պահպանէք : Ուսկի՞ց կուգաս : — Ո՛հ, ըսաւ յիսնապետը, արքային որսորդապետը բարեկամս է, անոր տունէն կուգամ, հոն պատուական ճաշ մ'ըջի : — Այդչափ աղէկ ի՞նչ կերար : — Գիտցի՛ր : — Ես ի՞նչ զիտնամ : գարեջրով ապո՞ւր : — Չգիտցար . ատկէց աղէկ բան մը : — Կաղամբով մի՞ս : — Ատկէց աղէկ : — Նորթի մի՞ս : — Ատկէց ալ աղէկ : — Ա՛, չպիտի կրնամ զիտնալ : — Փասիան մը, բարեկամ, 'դոր վեհափառ կայսեր համար որոսացեր էր : — Եա՛, կայսեր համար որոսացեալ

ըլլալուն այդչափ աղէկ էր : — Անշո՛ւշտ, բարեկամս :

Քաղաքին կը մօտենային, անձրևն ալ շարունակ կը տեղար : Յովսէփ հարցուց ընկերին թէ ո՞ր թաղ կը բնակի և ո՞ւր կուղէ իջնել : — Պարոն, շատ ձանձրութիւն կըլլայ, շեմ ուզեր որ . . . — Չէ՛, չէ՛, ըսաւ Յովսէփ, փողոցդ : Յիսնապետը բնակարանը ցուցնելով ուզեց ճանչիլ այս անձը որ իրեն այսքան բարութիւններ կընէր : — Հիմա դու գիտցիր նայիմ ո՞վ եմ ես, ըսաւ Յովսէփ : — Արդեօք զինուորական ես : — Ըսածիդ պէս : — Գնդապետի տեղապա՞հ : — Տեղապա՞հ մի . աղկէց աղէկ : — Գնդապետ ես : — Աղկէց աղէկ : — Շատ բան, ըսաւ միւսը, կառքին մէջ ինքզինքը ժողովտելով, մեծ մարաջախտը չըլլա՞ք : — Աղկէց աղէկ : — Ա՛հ, Աստուած իմ, կայսրն է : — Նայն ինքն, ըսաւ Յովսէփ կոճակները քակելով որպէս զի կուրծքը կախած նշանները ցուցընէ : Կառքը նեղ ըլլալուն կայսեր ոտքը իյնալ կարելի չեղաւ իրեն, ու ինչպէս թողութիւն խնդրելը չգիտնալով, աղաչեց կայսրը

որ կառքը կեցնէ ու զինքը վար իջեցնէ : —
 2ըլլար , ըսաւ Յովսէփ , քանի որ իմ փա-
 սիանս կերեր ես , այդչափ շուտ ձեռքէս չես
 կրնար ազատիլ . մինչև տանդ դուռը զքեզ
 պիտի տանիմ : Եւ այնպէս ըրաւ :

62. — Օր մը ըսին օրիորդ Ք . . . ին որ
 որչափ գեղեցիկ այնչափ ինքնապաշտ աղջիկ
 մ'էր : — 2եզի համար կըսեն թէ երեսուն
 տարեկան ըլլաք : — Գործ չունին նէ թող
 ըսեն , պատասխանեց օրիորդ Ք . . . , ես
 երբէք չպիտի վկայեմ :

63. — Վերջին դարուս մէջ փիլիսոփայու-
 թիւնը մեծ ծառայութիւն ըրաւ մարդկային
 ազգին տանջանօք դատաստանական հարցա-
 փորձի սովորութիւնը վերջնելով , որ շատ ան-
 մեղ անձինք ինքզինքնին յանցաւոր խոստո-
 վանելու ստիպած է : Ասոր օրինակ մը :

Գաղղիոյ մէջ կին մը 1763 ին կախաղան/
 դատապարտուեցաւ իբր սպանող իւր ամուս-
 նոյն , որ անյայտ էր եղած և որոյ բացակա
 յութեան պատճառը չէր կարողացած իմա-
 ցընել : Խեղճ կինը նախ ուրացաւ , բայց տան

ջանքի դրուելով խոստովանեցաւ վերջապէս ,
 քանզի մէկ անգամ մեռնիլը ամեն օր մեռ-
 նելէն հարկաւ լաւ է :

Կնոջ մահուանէն քանի մ'օր ետքը ամու-
 սինը դարձաւ ճամբորդութենէ մը՝ զոր ծա-
 ծուկ պահել կը հրամայէին իւր շահերն . այս
 մարդն ուղեց անմեղ կնոջն յիշատակը ար-
 դարացնել : Բայց որովհետև « այն ատենի »
 դատաւորները չէին կրնար սխալիլ , — Դու
 խարդախ ես , ըսին մարդուն և իբրև այն իրեն
 դէմ դատ բանալու սպառնալիք ըրին , « նը-
 կատելով որ ինք մեռած ըլլալու էր , որով-
 հետև կինը կախուած էր զինքն սպաննած
 ըլլալուն համար : » Ի դուր առաջարկեց ա-
 պացուցանել թէ սպանեալ կարծուածն ինք է-
 ձերբակալելու վճիռ մ'արձակեցին իրեն դէմ .
 և այս դժբաղդ մարդը հազիւ ժամանակ ու-
 նեցաւ խոյս տալու այնպիսի քաղքէ մը ուր
 դատաւորներն պատրաստ էին երկրորդ օճիթ
 մ'ալ գործել , սխալնին չխոստովանելու հա-
 մար :

64. — Անցեալ ամառ խորհրդարանի ան-

դամներէն լորտ Ք . . . , գիւղի բնակութենէ կը դառնար քառաձի կառքով մը զոր կը վարէին երկու կառավարներ . կառքին ետեւէն կուգային երկու հեծեալ սպասաւորներ : Ծառախիտ պուրակի մը մէջէն անցած ատեն ժանտերես մարդ մը դէմն ելաւ երկհարուածեայ հրացան մը ձեռքը , և նշան ըրաւ կառավարներուն որ կենան . այս անակնկալ հրաւէրին վրայ կառքը կեցուցին և երկու «հաւատարիմ» սպասաւորներն սրարշաւ փախան ահ ու դողի մէջ ինկած :

Հրացանակիր մարդը մօտեցաւ կառքին լորտն խորին յարգանքօք ողջունելով , և միանգամայն հրազէնքին կրկին խողովակն դէպք 'ի Նորին Գերապատուութիւնն ուղղելով : Լորտն ոչ պաշտպանութեան միջոց ունէր և ոչ փախատեան :

— Ներումն կը խնդրեմ ձեր Գերապատուութենէն , ըսաւ աւազակն , կառքերնիդ կատեցնել համարձակելուս . բայց ամենակարեւոր պէտք մը . . . .

— Տեսնեմք լմնցուր խօսքդ , պարո՛ն , վատերը թողուցին զիս , ահա ձեռքդ մնացեր եմ :

— Աստուած չընէ որ ձեր Գերապատուութեան չարիք հասցնել ուզեմ . ըրածս վաճառականութիւն է պարկեշտօրէն :

— Խիստ պարկեշտօրէն . ասոր տարակոյս մի կայ :

— Ծառայնիդ զինավաճառ եմ . և ստակի սաստիկ կարօտութիւն բռնեմալով , այս հրացանը Ձեր Գերապատուութեան ծախել կուզեմ :

Այս ըսելով տարօրինակ վաճառականնիս զէնքը աղէկ մը լեցնելով լորտին կը ներկայացնէր զայն բայց ոչ բունին կողմէն :

— Վերջապէս , պրօաց լորտը , քանի՞ կուզես :

— Գերապատիւ Տէր , այս հրացանն աժան չէ , բայց սքանչելի տեսակէ է : Ուստի 400 լիրայէն պակասի չեմ կրնար տալ :

— Կառքիս մէջ 100 լիրայէն աւելի չիկայ . ի՞նչպէս ընեմք :

— Ձեր Գերապատուութեան սեղանաւորին վրայ փոխանակադիր մը շնորհ ըրէք . ահա ձեզի թուղթ , գրիչ , և մելան :

Աւազակը 100 լիրան , և մուրհակը առաւ .

հրացանը լորտին յանձնեց , և բարի ճանապարհ մաղթելով երբ կերթար , լորտին միտքը խորհուրդ մ'ինկաւ . — Գողին գէնքը ձեռքս է , ըսաւ ինքնիրեն , կեցիր , ինձի ըրոժ խաղը ես ալ իրեն խաղամ :

— Այ չարագործ , ըսաւ անտառաչը իկ վաճառականին , ստակս տուր , ապա թէ ոչ մեռար :

— Գերապատիւ Տէր , դարձաւ ըսաւ գողըն , սակաբկութիւնն աւարտեցաւ , ըստակն ընդունեցի և ապրանքը յանձնեցի . չեմ կարծեր որ ձեր Գերապատուութիւնը պատուոյն ձգէ խօսքէն դառնալ . հրացանը քիչ մը սուղ էր արդարև , բայց ընտիր բան է , և դուք ազատ էիք մերժելու :

Լորտը հրացանը պարպելու փորձ մ'ըրաւ բայց արդէն լեցուն չէ եղեր . պաղեցաւ մընաց լորտն աւազակին անտառին խորունկը փախչիլը տեսնելով :

Հետևեալ օրն չարաճճի յանդուգնը սեղանաւորին գնաց մուրհակին վճարքը պահանջելու . բայց ոստիկանութեան իմաց տրուած ըլլալով , բռնեց յանցաւորն ու եղեռ-

նադատ ատեանին ներկայացուց : Դատաւորը միաբան յայտարարութիւն ըրին որ Անգղիոյ պատժական օրինաց գրքին մէջ մեծ պողոտայներու վրայ զինավաճառութիւն ընելն արգիւղ օրէնք չիկայ : Հետևաբար գողն արդարացաւ և լորտն 500 լիրա մնացորդը վճարելու դատապարտուեցաւ , դատի ծախքէ գատ :

65. — Ասիոյ մէկ քաղաքին առաջնորդը Պօլիս ճամբորդեց և հոն մեռաւ : Իւր ծուխերն , առ երախտագիտութեան , շիրիմ մի կանգնեցին քաղաքին գերեզմանատան մէջ և վրան արձանագրել տուին մեծ տառերով . « Աստ հանգչի , Գ. վարդապետ , որ թաղեցաւ 'ի Պօլիս » :

66. — Պարսիկ մը և Հրեայ մը թէհրանի մէջ կառք հեծեր կերթային : Հրեայն միջոց մը գիրք հանեց ծոցէն և գլուխը տատանելով սկսաւ ամենայն երկիւղածութեամբ կարդալ : Պարսիկը , որուն սիրտը կը նեղանար , պահ մը յետոյ հարցուց Իսրայելի որդւոյն թէ ի՞նչ գիրք է կարդացածը : — Արքայութեան և

դժոխքի վրայ կը խօսի , պատասխանեց չը-
րեայն : Պարսկին հետաքրքրութիւնն արթըն-
ցուց այս պատասխանը , քանզի խեղճը իւր
կրօնքին վարդապետներէն աւելի գաղափար
չընէր այս նիւթին վրայ , և սկսաւ հարցա-
վորձ ընել :

— Աղէկ ըսիր . ի՞նչպէս տեղ է արքայու-
թիւնը :

— Տէր իմ , ըսաւ Հրեայն , արքայութիւնը
երեք սիւներէ կը բաղկանայ , մին ոսկի , երկ-
րորդը արծաթ , և միւսը կապար :

— Ոսկի . . . : Ե՛ս :

— Ոսկի սիւնին ստորոտը Հրէից տեղ պատ-
րաստուած է . արծաթեղէնին տակ Հայերը
պիտի նստին և . . . :

— Հապա մե՞ք :

— Եւ կապարեայ սիւնին քով դուք պիտի
նստիք :

— Դժոխքն ո՞ւր է :

— Տէր իմ , կրկնեց Հրեայն , կապարեայ
սիւնին խիստ քովիկը , ուր կրակ կը վառի
միշտ :

— Ա՛յ վարագորդի չուն , ըսաւ այն ատեն

Պարսիկը կրակ կտրած , եթէ կապարը կր-
կին տաքութենէն . հալի , մեք բացը մնալք
հա՞ : Այս ըսելով սկսաւ ձեռքի հաստ դա-
ւադանովը խեղճ Հրեայն թոպել . քանզի ա-
տենօք այս անիծեալ ծեծը գրեթէ միայն չը-
րէից բաժինն էր եղած ընդ արեգակամբ :
Այս դէպքը մինչև Եահին ականջն հասնելով ,
իրը վրանի ծախք Պարսկաստանի Հրեայ ժողո-
վուրդին վրայ աւելորդ տուրք մը դրաւ տարին
տասը հազար թուման , որպէս զի կապարեայ
սիւնը հալած ատեն , անդիի աշխարհին մէջ
Պարսիկք բացը չմնան : Կըսեն թէ Հրեայք այս
տուրքը շատ տարիներ վճարեցին :

67. — Զուիցեր մը որ սաստիկ աչքի ցաւէ
կը տանջուէր , մէկ բարեկամէն դարման
խնդրեց . ասի ըսաւ իրեն . — Անդեալ տարի
ակոսայիս մէկը անանկ սաստիկ կը ցաւէր որ
զիշերները չէի կրնար քնանալ . քաշել տուի,
ցաւն անցաւ անմիջապէս :

68. — Եպիսկոպոս մը զոր Մաքսուտ ա-
միրայն չէր սիրեր , հարցուց ասոր թէ կա-
րապետ պատրիարքի յաջորդ ո՞վ պիտի ընտ-

րուի . Ամիրայն պատասխանեց . — Եթէ ինձի հարցուի , Իզնիմիտի առաջնորդը կընտրեմ . եթէ Բ . Դրան մնայ , Յակոբոս Սըրբազանը գահը կելնէ , բայց եթէ սատանային մնայ՝ դուք :

69. — Անգղիոյ մէջ Սպանիոյ մէկ դեսպանը նշանացի խօսակցութիւնը շատ պիտանի և շատ կարևոր է կըսէր . կը կարծէր որ նշաններով լեզուով խօսելէ աւելի դիւրին կը խօսուի և կուզէր որ ամեն ճեմարաններու մէջ սյսարուեստին յատուկ դասատու մ'ըլայ :

Օր մը երբ այս անձը Անգղիոյ Յակոբ թագաւորին առջև դժգոհութիւն կը ցուցնէր մըտաց հաղորդակցութեան սյս եղանակը մըշակելու մասին տեսնուած անհոգութեան և այս կարևոր գիտութեան համար դասախօսներ չգտնուելուն վրայ , թագաւորն ըսաւ իրեն . — Ես քու ուղածիդ պէս դասատու մ'ունիմ , որ շատ ճարտար մարդ մ'է , թէպէտ հեռաւոր ճեմարանի մը մէջ դասախօսութիւն կընէ . — Որչափ ալ հեռու ըլլայ , զինքը պիտի տեսնեմ , ըսաւ դեսպանը , և

վաղը ճամբայ պիտի ելնեմ : Թագաւորն ուղեց խաղ մը խաղալ իրեն , և ասոր համար պէտք եղած հրամաններն ղրկեց Արովտիոյ մէկ ճեմարանին : Դեսպանն հոս հասաւ ուր մեծ պատուով ընդունեցին զինքը ճեմարանին անդամք . և ուղեց նշանացի խօսակցութեան դասատուն տեսնել : Քաղաքին մէջ Ժօրտի անուն մտաւճառ մը կար , մէկ աչքը կոյր , որ շատ կատակաբան մէկն էր . ասոր պէտք եղածը խօսելէն յետոյ զիմացը բերին իբրև դեսպանին տեսնել ուզած անձը : Դեսպանը իրեն մօտեցաւ և ձեռքի մէկ մատը վեր վերցուց . դեսպանին այս շարժմանը վրայ Ժօրտի երկու մատը վեր վերցուց . այն ատեն դեսպանը երեք մատ ցցուց անոր . Ժօրտի մատերը գոցեց և ամբողջ բուռը սպառնալու կերպով մը դեսպանին ցցուց : Դեսպանը գըրպանէն նարինջ մը հանեց և ցցուց դէմինին : Ժօրտի ալ վերարկուին տակէն գարիի հաց հանեց և դեսպանին աչքը խօթելու պէս ըրաւ : Ասոր վրայ դեսպանը շատ դոճ երևցաւ և խորին յարգանք հրաժեշտի ողջոյն առաջ յետոյ դուրս ելաւ : Դասատուներն

հասկնալ ուղելով թէ միականի մասվաճառն
 քննչ հնարք բանեցուց իւր դերը ներկայացնելու
 համար, դեռուսներն կարծիք հարցուցին կար-
 ժեցեալ նշանացի լեզուի դասատուին վրայ :
 — Ա՛հ, ըսաւ Սպանիացին, սքանչելի մարդ
 մ'է . Հնդկաստանի գանձերն քիչ են այս
 մարդուն վարձի . նախ մէկ մատս ցցուցի ի-
 յեն, ըսել ուղելով որ Աստուած մի է . նա
 ինձի երկու հատ ցցուց, որ կը նշանակէ Հայր
 և Որդին . ես երեք մատ բացի, Նրորդու-
 թիւնը իմացնելու համար . նա բուռնը ցցուց
 որ ըսել է թէ այն երեք անձինքն 'ի մի են :
 Հետոյ նաբինջ մը հանեցի, իմացնել ուղելով
 Աստուծոյ բարութիւնը որ մեզի կը պարգևէ
 ոչ միայն ապրելու համար պէտք եղած ամեն
 բան, այլ նաև սյն ամեն հաճոյքներն որ
 մեր կենցաղը կը քաղցրացնեն : Ասոր վրայ
 այն սքանչելի մարդն կտոր մը հաց հանեց,
 ըսել ուղելով որ մարդոյս իսկական պիտոյքն
 էր այն, նախամեծար քան ամեն հոխասի-
 րութեան և ունայնասիրութեան պիտոյքն :

Դասատուներն գործոյն այսպէս լաւ յա-
 ջողելուն վրայ ուրախացած, դեսպանը մեծ

պատուով ճամբելուն յետոյ, մասվաճառին
 գացին որ հարցունեն թէ ինքն ի՞նչ էր հաս-
 կըցած : — Ձեր դեսպանը, ըսաւ Թօթտի,
 անզգամին մէկն է եղեր . ինձի մատ մը ցը-
 ցուց կուրութիւնս երեսիս զարնելու համար-
 ես երկու մատ ցցուցի իրեն ըսել ուղելով
 որ իմ մէկ աչքս իւր երկու աչքէն աղէկ է .
 երեք մատ ցցուց այն ատեն որ կը նշանակէր
 երկուքնուս աչքերուն դուճարը : Այս անըզ-
 դամութեանը վրայ զայրացած բուռնս քթին
 տակ դրի, և ահանջին վրայ մէջ մը պիտի
 իջնայի, եթէ ձենէ չակնածէի . Բայց այն
 անըզամը այնչափով ալ չգոհացաւ, մէկէն
 գրպանէն նաբինջ մը հանեց իրը թէ ըսեղ
 ուղէր . « ձեր խեղճուկ և ցուրտ երկիրը այս-
 պիտի աղւոր միրգ չը տար . » ես ալ Սկով-
 տիական կարկանդակի կտոր մը ցցուցի իրեն
 որով ըսել կուղէի թէ այնպիտի փափուկ կե-
 րակուրները իմ աչքիս ստակ մ'անգամ չեն
 արժեր : Եւ քիչ մնաց զայն գլխուն պիտի
 զարնէի երբ խելացութիւն բանեցուց և յար-
 գական խոնարհութիւն մ'ընելով առաւ քա-
 լեց . քիչ մ'ալ կենար, կը տեսնէր գլխուն

գալիքը . ակտոս , ըսաւ հառաչելով : պէտք
է՞ որ մի որ գոնէ քիչ մը լուայի զանի ըս-
պառնական շարժումներուն համար :

70. — Անցեալներն ազնուական տիկին մը
բարուց մաքրութեան մասին այն աստիճան
խստութիւն կընէր որ գրքատունը կարգադրող
սպասաւորն սաստիկ չախեց , մէկ աչքի մէջ
էրիկ մարդ և կնիկ մարդ հեղինակներու զըր-
բեր խառն դնելուն համար :

71. — Անգղիացի մը լսելով որ հարիւր
տարեկան մեռնող մարդու մը վրայ կը խօ-
սին իբրև արտաքոյ կարգի բան մը , ըսաւ .
— Այնքան զարմանալու բան չէ այդ , եթէ
հայրս չմեռնէր հիմա ճիշտ հարիւր տարե-
կան կըլլար :

72. — Օր մը պարոն Ք. կըսէր իր աշխա-
տաւոր սպասաւորին . — Ամեն տուն գալուս
գլխի քնացած կը գտնեմ : — Վասն զի , ըսաւ
սպասաւորը , պարապ կենալէ ամենևին չեմ
սխորժիր :

73. — Պէզնեան Յարութիւն Ամիրայէն

յղորմութիւն կուզէր մարդ մը որ կատարեալ
սոողջութիւն կը վայելէր : — Ինչո՞ւ չես աշ-
նատիր , աշխոյժ ու կայտառ կերևիս ինձի :
— Ա՛խ , Ամիրայ , պատասխանեց մուրաց-
կանը , եթէ գիտնաս թէ որչափ ծոյլ եմ ,
այդ խօսքը չես զրուցեր : Ամիրայն այս հա-
մարձակութեան վարձք քսաննոց ոսկի մը
տուաւ :

74. — Լուսահոգի Արմենակ ձիովէճեա-
նին հարցուցին օր մը որ քանի՞ կարժէ : —
Քսան և ինը դահեկան , պատասխանեց : —
Ինչէ՞ն գիտցար որ աւելի չես արժեք , ըսին
իրեն : — Վասն զի , կրկնեց , Տէրն մեր ե-
րեսուն դահեկանի ծախուեցաւ , և ես հար-
կաւ անկէ մէկ պակաս ընելու եմ :

75. — Ժամանակաւ Մանչեսթերի դահիճը
մեռնելով տեղը ուրիշ մէկը դրուեցաւ որ
մինչև այն ատեն ասանկ պաշտօն մը վարած
ունէր : Ընտրուելուն երկրորդ օրը գործ
տեսնել հարկ եղաւ , քանզի ոճրագործ մը
կար որ պիտի կսխէր : Մեր դեռավարժ
դահիճը դատապարտելոյն մօտենալով ակամսն

ի վար ըսաւ . — Գիտե՞ս , ընկեր , որ ես մինչև հիմա մարդ կախած չունիմ . ի՞նչպէս ընելիքս չեմ գիտեր . կաղաչեմ խօսքը մէջերնիս մնայ :

— Շիտակը , պատասխանեց միւսը , ես ալ քեզմէ պակաս շիտեմ չեմ . քանզի կեանքիս մէջ բնաւ կախուած չունէի : Հոգ մ'ընէր , յուսանք որ Աստուած երկուքնիս ալ շամըջընէր :

76. — Կարմիր մազերով մարդ մը ընկերութիւն մը մտաւ ուր յիսուսեան կրօնաւոր մը կար . ըսաւ ասի քովինին . — Այս մարդը Յուդայի կը նմանի : Նորեկը մէկէն պատասխանեց . — Արդպէս , Յուդայի կարմիր մազերով ըլլալն յայտնի չէ , բայց սա անուրանալի է որ Յիսուսի միարանութենէն էր :

77. — Յիսուսեան մը Հռովմայ Պապերուն սրբացուցած բիւրարեզուն դունդէն մէկուն գովեստը կընէր քարոզին մէջ , ըսելով . — Այս սուրբ Հօր մեծ հրաշքներէն մէկն ալ սա է որ անմարդարնակ կղզւոյ մը մէջ տասն հա-

զ . խափշիկ հաւատքի բերաւ : Խոստովանիմք և հաւատամք ,

78. — Պայտառական Պէյ մը կը կարգուի : Գոթախտարար աւած կինը , որուն երեսը տեսած չունէր հարսնիքէն յառաջ , երկրին սովորութեանը համեմատ , սաստիկ տղեղ էր . թէպէտ Պէյն ինքն ալ տղեղութեան տիպար մը կրնար սեպուիլ : Հարսնիքին հետեւալ օրը կինը հարցուց Պէյին թէ ո՞րի երևայ , ո՞րի չերևայ : — Որու կուգես երևցիր , ըսաւ Պէյն , միայն ինձի մ'երևար : — Համբերէ , պատասխանեց կինը , ասոր ալ կը սովորիս : — Համբերե՞մ . չեմ գիտեր ինչ է համբերելը : — Ի՞նչպէս , կրկնեց կինը , յիսուն տարիէ ՚ի վեր աչքիդ առջև անանկ քիթ մ'ունիս որ տեսնողը կը սարսափի . այսու ամենայնիւ մինչև ցարդ զայն փոխելու չես ձեռնարկեր : Ասկէց յայտնի է որ ամեն մարդէ աղէկ զիտես համբերելուն ինչ բան ըլլալը :

79. — Կին մը որ ամենևին անգութ չէր , կըսէր օր մը որ դատ վարելէ չախորժիր :

— Յայտնի բան , Տիկին , ըսին իրեն , դուք
ամենեւին չէք վիճեր , այլ ամեն բան կը շը-
նորհէք :

80. — Հոչակաւոր գինեմու մը մեռնելու
մօտ օրերը քահանային յորդորներուն վրայ՝
որ սրբողած անձանց հետ հաշտուիլ կը խը-
րատէր , մեծ դաւաթ մը ջուր ուզեց ըսելով .
— Նախ ասոր հետ հաշտուիմ , որովհետեւ
կեանքիս մէջ չսիրեցի :

81. — Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս երե-
սուն տարին լրացնելէն յետոյ առաջին դօր-
ծը ո՞րն եղաւ : — Երեսուն և մէկերորդ
տարին մտնել :

82. — Ինչո՞ւ համար արեւը ձմեռն այնչափ
ուշ կը ծագի : — Վասն զի օդը ցուրտ ըլ-
լալուն կանուխ ելնել անախորժ կուգայ իրեն :

83. — Ինչո՞ւ համար Կոմիտաս Աղան
տանը մէջ բաղնիք չիներ տուաւ : — Պատ-
ճառը սա է որ տունը բաղնիքին մէջ չէր
կրնար չիներ տալ :

84. — Ինչէ՞ն է որ ձմեռն օդը ցուրտ կըլ-

լայ : — Ատոր պատճառը տաքին նուազու-
թիւնն է :

85. — Առջևի կողմը կուգ Տաճիկ մը
Յունաստանի մէկ քաղաքը մտնելով Աքիլլէսի
թոռները սկսան հետն իյնալ հարցունելով
թէ ինչո՞ւ ծրարը կուրծքին վրայ դրեր է ,
քանի որ ամեն մարդ կրնակը կը կրէ : —
Փողերը շատ երկրի մէջ ասանկ ընելն է ա-
ղէկ , պատասխանեց Տաճիկը :

86. — Ճէզայիլիւեան Մկրտիչ Ամիրան
մեծ կոչունք մ'ըրաւ , ուր հրաւիրեց Ազգին
երեւելիներէն զատ , շատ մը Տէրութեան պաշ-
տօնեայներ : Կերակուրի սկսելու վրայ էին
երբ բաղդախնդիր հացկատակ մը առանց հը-
րաւէրի եկաւ սեղան նստաւ : Ամիրան սիր-
տը նեղանալով անոր այս անպատեհ ընտա-
նութեանը վրայ , հրաման ըրաւ որ սեղա-
նատղւնէն դուրս հանեն զանի . և որպէս զի
ամենուն առջև չիսայտառակուի հացկատակը ,
այս հրամանը գործադրող սպասաւորին պատ-
ուիրեց որ մարդուն ականջն 'ի վար խօսի :
Հացկատակը ընաւ այս տարօրինակ պատուոյն

վրայ շղարմացաւ և հանդիսականները խա-
բելու համար , ըսաւ բարձրաձայն . — Ինձի
տաղիք գինիդ ձերմակ է եղեր , կարմիր է
եղեր , հոգ չէ . Ամիրային ինձի համար տա-
րած մասնաւոր խնամքին շնորհակալ եմ :

Այս պատասխանը Ամիրային բերին՝ որ
հացկատակին մտքի արթնութեան վրայ շատ
ղարմացաւ և հրաման ըրաւ որ թողուն :

87. — Եստ մը թատրերգութեանց հեղի-
նակ մը կըսէր բարեկամներէն մէկուն որ աշ-
խատասիրութեանցը յաջողելուն վրայ զինքը
կը շնորհաւորէր : — Պարոն , մինչև հիմա տե-
սածներդ բան մ'ըսել չեն . գըպանս պատ-
րաստ ունիմ՝ երկու թատրերգութիւններու
յատակագիծը՝ զոր երկուքը մէկ օր սիտի
խաղալ տամ . մէկը Տրոյլա քաղքին հրկիզու-
թիւնն է : — Ա՛հ , Տէր Աստուած , ըսա
բարեկամը , ի՛նչ սարսափելի տեսարան . բայ
եղնէ սրահը բռնկի՞նէ : — Մի վախեր , յգա
տասխանեց հեղինակը , ես այդ բանը մտա
ծեցի . անոր համար է որ միւս պատրաստած
Տիեզերական ջրհեղեղն է :

88. — Հայուազիւտ գեղեցիկութեամբ , մի-
ջակ հանճարով և անտանելի շաղակրատու-
թեամբ օժտուած կին մը , Տիկին տը Ալվէ-
նիէնին կը տրտնջար խումբ մը քննող երի-
տասարդներու դէմ՝ որ ամեն ատեն զինքը
կը պաշարէին , և կըսէր թէ ձեռքերնուն ա-
ղատելու համար ինչ ընելիքը չգիտէր : —
Յթէ ինձի հարցունես , պատասխանեց միւսը ,
ադկէ դիւրին բան չիկայ . բերանդ որ բա-
նաս , կը բաւէ :

89. — Չեմ յիշեր ո՛ր Աուլթանի օրով ,
երբ ծխախոտ խմել խստիւ արդիւեալ էր ,
Աուլթանը ծպտեալ պտտած ատեն իմամ մը
տեսաւ՝ որ ծխափայտը նոր լեցուցեր ու վրան
կրակ դնել կուտար : — Այդ ի՛նչ յանդըզ-
նութիւն , ըսաւ միապետը , արդիւեալ ապ-
րանք գործածել մի՛ : — Տէր իմ , պատաս-
խանեց խմամը , ծառանիդ ալ աքգիլեալ ըլ-
լալուն համար կերեմ կոր զայն :

90. — Աստուածարան մը Բաղամաին էշուն
վրայ խօսելո՞յ աշակերտներուն կըսէր . —
Արդի անհաւատներն այս հրաշքին վրայ տա-

րակուսելու իրաւունք չունին . ամեն օր կը տեսնեմ որ անթիւ մարդիկ էչու պէս կը խօսին . աշխարհիս ստեղծմանէն մինչև հիմա էչ մը մարդու պէս խօսեր է , մե՞ծ բան է մի :

91. — Փէշտիմալճեան պատուելիին հարցոցին թէ արդեօք ինչո՞ւ Արքայութեան մէջ ամուսնութիւն չիկայ : — Վասն զի , պատասխանեց պատուելին , ամուսնութեան մէջ Արքայութիւն չիկայ :

92. — Բարի մարդ մը սակաւ ինչ տկարութիւն ունենալով կերթայ բժիշկէն դարման կը խնդրէ . ասի պատուէր կուտայ իրեն որ զօրանալու համար ամեն երեկոյ մէկմէկ գաւաթ զինի խմել սովորի : Օր մը պատահմամբ մէկ գաւաթն երեք կըլլայ . խեղճին ոտքերը կսկսին գողգողալ : — Զարմանալի՛ բան , կը խորհի բարի մարդը , բժիշկն ըսաւ որ մէկ գաւաթ միայն խմեմ ոյժ առնելու համար , ես երեք խմեցի ու ոտքի վրայ շեմ կրնար կոր կայնիլ :

95. — Պարսկաստանի մէջ հեռաւոր ճամբորդութիւն ըրած առեն իրարու կը հանդի-

պին մէկ Հայ , մէկ Պարսիկ և մէկ Հրեայ և իրարու հետ մտերմանալով երեկոյին երեքը միատեղ գիւղի մէջ խորճիթ մը կօթեանին : Գիւղացին հաւ մը միայն ունէր , զոր կը մորթէ և արևելեան հինաւանդ հիւրասիրութեամբ ամենայն սիրով կեփէ և օտարականաց կը հրամցունէ : Սակայն Պարսիկն իւր երկու ընկերներէն կը գանէր , նոյնպէս և Հրեայն , քանզի այս երկու աղգերն խորութիւն կընեն այլակրօնից հետ կերակուր ուտելի . միայն Հայն անտարբեր էր : Ասիկառաջարկէ որ երեք բաժին ընեն . բայց որիչ խնդիր մը կը ծագի հոս . ո՞վ պիտի բաժնէ հաւն անոր ձեռք զսլոյունելով : Մտնաւանդ որ հաւը փոքր էր , ու թէսր երեքի բաժնուէր , երեքնին ալ անօթի մնալու վտանգի մէջ էին :

Խորամանկ Պարսիկը հնարք մը կը խորհի . կառաջարկէ որ երեքնին ալ ննջեն և ո՞վ որ ամենէն աւելի հրաշալի երազ տեսնէ , նա՛ ուտէ հաւը : Կը պառկին : Ընկերներուն խորքուն եղած միջոցին Հայը կեղնէ և հաւը կը տեղաւորէ , և արդէն շատոնց մարսելու ե-

տևէ էր երբ ընկերներն արթննալով, Պարսիկը մոլեռանդական յափշտակութեամբ կըսկըսի երազը պատմել. — Մեր մեծ մարգարէն երազս տեսայ, կըսէ, որ հանդերձելոյն մէջ իւր հաւատացելոց համար պատրաստած բիւրաբեղուն հեշտութիւններն ու հաճոյքն հաշուելէ յետոյ, ըսաւ որ այս հաւը թէպէտ ինձի արժանի բան մը չէ, բայց և այնպէս միայն ես ուտելու եմ, որ զօրանալով վաղն աւելի ամուր քայլերով քալեմ, առաքինութեան ճամբուն մէջ այն խոստացեալ երանութեանց արժանանալու համար : — Ես ալ, կըսէ Հրեայն, զՄովսէս տեսայ երազիս մէջ, որ ըսաւ թէ հոս Պաղեստինի անապատները չըլլալով, չկրնար մանանայ իջեցնել, և հրամայեց որ այս եփած հաւն ուտեմ. ո՞ւր է հաւը : — Ափոս՝ս, կըսէ Հայն տրտմազին, հիմա հաւը անլուանդ մնացած պիտի ըլլար, եթէ մեր Լուսաւորիչը երազս դալով չըսէր ինձի. — Սիրելիդ իմ, յայտնի է որ ես աղքատ եմ, ուրիշ միջոց չունիմ դքեղ կշտացնելու, ե՛լ, որհնա՛ծ, կե՛ր սա հաւն ու կշտացի՛ր : Ա՛հ, կը յարէ Հայն

հառաչելով և գլուխը ծռելով, ցաւ է ինձ ըսել որ անոր հրամանին հնազանդելու համար ստիպուեցայ ելնել և ուտել :

94. — Արքայութեան մէջէն տեղ ծախել միայն Հռոմայ Պապերուն գործը չէ եղած : Այս ըսածս հաստատելու համար հետևեալ մանրավէպը մէջ բերեմ, որ Պարսկական տարեգիրքերէն քաղուած է : Ժամանակաւ Ասպահանի միւֆթին մեծագումար պարտք ունէր Հրեայ սեղանաւորին. ասոր հետ հաշիւը կարգի դնելու համար սա բարեպաշտական խորամանկութիւնը բանեցուց : Կանչեց զանի և ըսաւ որ փոխանակ քսան հազար թումանի՝ զոր կը պարտէր իրեն, տասը քառակուսի կանգուն տեղ շնորհեց իրեն Արքայութեան մէջ, լաւագոյն տեղ մը : Թէպէտ երկու հազար թումանի կուգայ կանգունը, նկատելով որ այս շնորհիւ դժոխային դատապարտութենէն պիտի « խէլաս » լինէր, նկատելով որ « եղիտ շէյթան » ին իշխանութեան սահմանէն դուրս պիտի դաճուէր մըը արնջնաւոր բերկրութեան մէջ. նկատելով

որ . . . ո՞ր մէկ առաւելութիւններն յիշեմ
այն շնորհին . այս նկատելովներուն շնորհիւ
այն գետինը շատ արժան էր կանգունը 2000
թումանի :

Խեղճ Հրեայն յանկարծակիի կուգայ այս
առաջարկութեան վրայ , և սակայն մերժել
կարելի չէր . այսպիսի անխոհեմութիւն մը
կարելի էր գլխովը տուժել , Պարսկաստանի
մէջ մանաւանդ : Ուստի խեղճ մարդն այս
շնորհաց համար իւր բռնազրօսեալ երախ-
տապարտութիւնն յայտնելէ յետոյ , « հէօ-
ճէթ »ը դրպանը կը դնէ ու կերթայ : Այս
լուրը կը տարածուի քաղաքին մէջ , և Իս-
րայելի զաւակն տակաւին ըրած կորստեան
բոլոր մեծութեանը և գտած հանդերձեալ
շնորհաց ամեն գերազանցութեան վրայ լաւ
խորհելու ժամանակ չէր ունեցած , երբ ե-
կամուտով ապրող հարուստ Պարսիկ մը ծա-
խու կառնէ հէօճէթը շահ ևս տալով :

Միւֆթին կիմանայ դարձը և երբ Հրեայն
կանչելով , յայտնի արժամութեամբ այն դը-
րախտոյցին գետնին ինչ ըրած ըլլալը կը հար-
ցունէ . — Ի՞նչ ընեմ , կըսէ ասի , ծախեցի .

վասն զի « հէօճէթ »ը կարգացնել տալով տե-
սայ որ իմ գետնիս սահմանակից ամենն ալ
Պարսիկ են , որոց հետ չպիտի կրնամ միա-
բանութեամբ ապրիլ : — Ես քեզի աւելի
հանդիստ տեղ մը պատրաստեմ հոն , կըսէ
միւֆթին զուխն երեքընէլով : — Երախտա-
պարտ կընէք զիս , կըսէ Հրեայն : Այսու
ամենայնիւ Պարսկաստանէն դուրս կը գաղ-
թէ անմիջապէս , Արքայութեան մէջ աւելի
հանդիստ տեղ չունենալու համար :

95. — Միլտոնի հարցուցին որ ինչո՞ւ հա-
մար ամեն երկրի օրէնք թագաւորելու հը-
րաման կուտայ տասնևչորս տարեկան տղու
մը , բայց ամենևին օրէնք մը հրաման չտար
կարգուելու : — Պատճառը սա է որ , պա-
տախանեց Մեղդիացի բանաստեղծն , առա-
ւել ղիւրին է քաղաքներ կառավարել քան
թէ կին մը :

96. — Ծօ՛ , անպիտան , կըսէր անցեալ օր
Գաղղիերէնի դասատու մը աշակերտին , ա-
մեն ատեն իդական բառի արական յօգ կու-
տաս : — Ի՞նչ ընեմ , Միւսիւ , կը պատաս-

խանէ ուսանողը պարզութեամբ , բառերը ոչ ընչացք ունին , ոչ մօրուք , ինչէ՞ն հասկընալու է որ արո՞ւ են թէ էդ :

97. — Վարժարանի մը քննութեան ատեն քննիչներէն մէկը կը հարցունէ աշակերտի մը թէ Հայ հեղինակներէն ո՞րը կարգացած է : Տղան կը շուարի : Աւրիչ քննիչ մը ասոր օգնութեան կը հասնի ըսելով . — Օրինակի համար . Հայր Կոմիտասը , Հայր Ղևոնդը , Հայր Խորէնը , կամ մեր հին հեղինակներէն Եղիշէ վարդապետը : Ասոնց ո՞րը գիտես : Արամիտ տղան մէկէն սթափելով . — Հա՛ , կըսէ , Հայր Մովսէսը գիտեմ , որ ամեն օր դերեկները մեր տունը կուգայ աուտուս կը փոստովանցնէ :

98. — Քուսկիւտար Աֆնի—Մահալլէի եկեղեցւոյն քարոզիչը Մտղկազարդի կիրակին քարոզ տալով , Քրիստոսի՝ էջ նստելու խորհուրդին սա մեկնութիւնը աուաւ . « Էջն ու անոր աւանակը , ըսաւ , արդի անհաւատներն ու իրենց տղայքն են , որոց վրայ կը բազմի Տէրն մեր իրենց անհաւատութիւնը սլատօժե՞

լու ե կամակորութիւնը խորտակելու համար : » Երանի՛ է անհաւատներուն :

99. — Արդի զեռահասակ ուսանողաց կը օնադիտութեան մասին ըրած յառաջադիւթեան իբր առհաւատչեայ , հետեւեալ արցաքննութիւնը մէջ կը բերեմ :

Քննիչն . — Ի՞նչ է հաւատքը :

Աշակերտն . — Չեմ գիտեր :

Ք . — Այդ ի՞նչ ըսել է . երբ մարդս խելօք չհասած մէկ բանը տեսած ու համոզուածի պէս գիտնայ , ի՞նչ կըսուի ասոր :

Ա . — Անմտութիւն կըսուի :

Ք . — Հրա՞չքն ինչ է :

Ա . — Չեմ գիտեր :

Ք . — Օրինակի համար . եթէ մէկը գայ քեզի ըսէ որ հինգօրեայ մեռել մը ողջնցեր է , ի՞նչ պատասխան կուտաս :

Ա . — Գնա՛ ինքզինքդ « վապուճը պէօօյիւկ » ին կարգացնել տու՛ր , կը պատասխայնեմ :

100. — Իսահակ Նեփոտն Անգղիացի մեծահռչակ իմաստասէրը շատ մտազբառ մարդ

է եղեր : Առաւօտ մը խոհարարու հին խը
մէկ հիւանդ բարեկամն երթալ անտնելու հը-
րաման կը խնդրէ ըսելով : — Իմ տեղս քոյրս
պիտի դոյ ու ճաշդ պատրաստէ : — Պէտք
չէ , քոյրդ թող անհանդիստ չըլլայ ինձի
համար , կը պատասխանէ Նեվտոն : Այս ա-
ռաւօտ ախորժակ չունիմ , թէ որ բան մ'ու-
տել ուզեմ , հաւկիթ կրնամ խաշել : Եփե-
լած ջուրին մէջ ո՞րչափ ատեն կենալու է
հաւկիթը , սա ըսէ դու ինձի : — Երեք վայր-
կեան , Տէր իմ : — Եատ լաւ , կրնաս եր-
թալ :

Սովորական ժամուն իմաստասէրը քիչ մը
ճաշ ընել կուզէ : Սան մը ջուր կրակին վը-
րայ դնելով եփ կը հանէ , հաւկիթ մը կառ-
նէ , կը բռնէ ժամացոյցը վայրկեանները համ-
րելու համար , ու սանին մէջ . . . ժամա-
ցոյցը կը դնէ հաւկիթին տեղ , քանզի միտքն
որիչ բանով էր զբաղած :

9465

20 13

